

Jan Jiskra magyarországi szolgálata

Jelige: DEV666

Lezárás dátuma: 2014. október 31.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
Husztizmus és huszták.....	5
„Johannes Giskra”	8
Korai évei magyar földön	16
A hét főkapitány és Hunyadi János kormányzósága	21
A várva várt uralkodó	32
Mátyás király ellen majd szolgálatában	36
Irodalomjegyzék	40
Mellékletek.....	41

Bevezetés

Dolgozatom témája egy igen lebilincselő, érdekes, bár nehezen megközelíthető középkori személy, a cseh származású Jan Jiskra z Brandýsa (1400 körül – 1469). Rögtön nevének kérdésének problematikájával szembesülünk, hiszen amennyi nyelv, annyi említés szerepel: cseh nyelven Jan Jiskra, magyarosítva Jiskra Jánosként vagy Giskra Jánosként említik, míg németül Johann Giskra von Brandeis.

Jiskra katolikus vallású, hivatásos katona volt, egy zsoldosvezér, aki pénzért harcolt. Sok zsoldosvezérrel ellentétben róla elmondható, hogy a hűség nagy erényei közé tartozott. Más kérdés, hogy hűsége nehezen lehetett megszerezhető, nem is sikerült sok uralkodónak. Kiváló katona, vezér, bajtárs és diplomata hírében állt.

Sajnos személyisége, tudása és katonai felkészültsége sem a mai korokban, sem korábban nem kapott nagy figyelmet. „Beárnyékolja” őt a Hunyadiakra irányuló fokozott figyelem. Ezért is tetszett meg ez a téma, szerettem volna vele jobban megismerkedni, a források és ismereteim birtokában pedig dolgozat formájában bemutatni ezt a nagyszerű hadvezért.

Igazi erőssége taktikai tudásában, a jól kiválasztott és hűséges kapitányaiban és katonáiban rejlett. A huszita harcmodor és szokásaik olyan képességbeli többletbe jutatták néha Jiskrát és katonáit, hogy akár tízszeres túlerővel szemben is győztesként kerültek ki egy-egy csatából.

A huszita harcmodor alapjait a híres hadvezér, Jan Zizka (1360 – 1424)¹ „fektette” le, és eme alapok szolgáltak Jiskra sikeres katonai szerepléséhez. Seregével sikeresen hadakozott, városait megvédte, mely védelem által azok gazdasági fejlődése biztosított volt. A középkori Magyar Királyság „felső részének” városai hűségükkel hálálták meg a védelmet a magyarok folyamatos fenyegetéseik ellenére is. Gyakran összeesküvés áldozata

¹ Jan Zizka (Trosznov, 1360. – Prsibisláv, 1424.): huszita hadvezér. Gyermekkorában fél szemére megvakult, de ez élete során soha nem jelentett hátrányt neki. Több, mint 110 sikeres csatát vívott életében. Szolgált Vencel király és Zsigmond király udvarában, a német lovagrend zászlaja alatt, majd élete végén még az angolok oldalán is harcolt a franciák ellen (azincourti csata). Katonaként, Prsibisláv várának ostroma közben vesztette életét. Internetes elérhetőség: <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/109/pc010902.html#6> (letöltés ideje: 2014.02.24.)

lett, sokszor próbálták meg pozíciójából kimozdítani, területeit visszafoglalni vagy az országból eltávolíttatni.

Pályamunkámban Jiskrát a meglévő források és a főbb szakirodalmak alapján szeretném bemutatni fiatalkorától kezdve, az 1468-as, homályos történetű haláláig végigtekintve életútját. Szeretném életének fontosabb állomásait részletesebben felvázolni, mert ez a nagyszerű katona több figyelmet érdemel, mint amit eddig kapott.

A témámhoz vonatkozó szakirodalmak után azokat a forrásokat vettem górcső alá, melyek segítenek megérteni a huszitizmust határainkon túl, majd Jiskra országba hívása után a Magyar Királyság területén is. Próbálom katonai tudásának nagyságát bemutatni, hűségének és hadakozásainak rendkívül érdekes történetét feltárni.

Egyes részeknél Aeneas Silvio de Piccolomini, a későbbi II. Pius pápa életrajzi írását vagy pedig a korabeli, a Magyar Királyság területén töltött idejéből fennmaradó okleveleket magam fordítottam latinról magyarra és használtam fel a pályamunkám elkészítéséhez, mely nem teljes, a továbbiakban is folyamatos, lelkiismeretes munkát igényel.

Husztizmus és husziták

A XV. század eleje az egész kereszténység és a cseh nemzet történetében is korszakfordulónak nevezhető. Az akkoriban kibontakozó új szellemi irányzat a későbbiekben az egész történelmet meghatározó tényezővé fog válni. A korszak a pápaság és a császárság mélyre süllyedésének is az ideje (két pápa, vagy két császár harca is akár a hatalomért). A lelki bőség, melyet az egyház táplált, elakadt, az emberek meggyőzésének alapjai megrendültek. Az új irányzat felbontja a merev nézeteket, de szigorúan egyházi és vallási jellegek között.²

Ha valaki a husztizmusról hall, valószínűleg Jan Hus (1369 – 1415) tanai, cselekedetei, majd máglyahalála jut eszébe. De ez a fogalom, mely a kor Európáját nagyban meghatározta és vallási problémákhoz vezetett, kicsit nagyobb figyelmet érdemel.

A husztizmus, mint fogalom, egy olyan vallásos mozgalmat jelent, mely Husz János, cseh reformátor tanaira épül. Tanítása szerint a világ összes emberének joga és egyben kötelessége a Szentírást tanulmányozni (saját nyelvén) és értelmezni, nem csak az egyház hivatalos álláspontját kell elfogadni.

Andreas Ratisbonensis (1380 – 1438) 1430-ban többfajta irányzatot különböztetett meg a mozgalmon belül: prágaiak, arisztokraták, táboriták, árvák és a demokraták. A különböző irányzatok mégis mutatnak némi hasonlóságot, hiszen mindegyikben közös volt, hogy elutasították a szerzetesi életet, a kolostori rendtartást, a szentekhez való könyörgést, a képek és ereklyék iránti tiszteletet.³

Az 1410-es évek körül Husz tanai nemcsak Csehországban, hanem a szomszédos országok minden társadalmi rétegében is megfigyelhetők. Ezért is lehetett oly erős a később, majd két évezreden keresztül fennálló huszita háborúk időszaka. A pápa 1411-es kiátkozása után egyre erősödik a mozgalom, mely kirobbanásának oka a későbbiekben leírt konstanzi máglyahalál lesz.⁴

² Frantisek Palacky: A husztizmus története. Fejezetek a cseh nemzet történetéből. Európa Könyvkiadó. Budapest, 1984. 7-11. p.

³ <http://lexikon.katolikus.hu/H/husztizmus.html> (megtekintés ideje: 2014.02.10. 14:36)

⁴ Engel Pál: Beilleszkedés Európába, a kezdetektől 1440-ig. Háttér Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 1990. 336-337. p.

Itt említeném meg magukat a huszitákat is. Ők Husz János és az általa elindított vallási programot tartalmazó mozgalom követői voltak, mozgalmuk pedig társadalmi és németellenes. Céljuk az egységes cseh nemzet megerősítése és fennmaradásának biztosítása volt (például Zsigmond német-római császár ellen).

A husziták mozgalma három részre szakadt, akik kezdetben együtt, majd külön, egymás harcoltak a cseh nemzet érdekei mellett, ki-ki a maga szemlélete szerint. A három rész: a kelyhesek, a radikális tanokat hirdető táboríták (a kiváló hadvezér, Jan Zizka vezetésével) és a balszárnny.

A kelyhesek nevüket a zászlójukban található kehelyről kapták, közülük inkább nemesek és a polgárok gazdagabb tagjai tartoztak. A táboríták nevüket a Tábor-hegyről kapták, ahol sajátos berendezésű várost alapítottak.

Előzményként mindenképp meg kell említeni, hogy 1414-ben Husz meghívást kap a konstanzi zsinatra Zsigmond császártól menlevéllel. Megérkezése után nem sokkal börtönbe vetik, majd 1415. július 6-án kimondják ellene a halálos ítéletet, és pár óra múlva végre is hajtják azt, vagyis máglyán megégetik. Ez a tett végleg elmélyítette az ellentéteket a husziták és a latin rítusú egyház ellen (megjegyezném, hogy ez az ellentét nemcsak vallási, de társadalmi szinten is jelen volt).

Csehországot ellepték, és lángba borították a felkelők. A bajokat tetézte Vencel király 1419. augusztus 16-án bekövetkezett halála. A cseh rendek Zsigmondot hívták meg a trónra, persze csak azzal a feltétellel, hogy ha szabad vallásgyakorlást biztosít nekik.

Zsigmond ezt elutasította, mire a rendek a lengyel Ulászlónak ajánlották a trónt, aki ezt azonban nem fogadta el. Mivel Zsigmondnak nem állt szándékában elfogadni az alkut, inkább harcot indított a husziták ellen. 1420. július 13-án megostromolta Prága városát, de pár hét alatt be kellett látnia, hogy 70 ezres serege kevésnek bizonyult Zizka és maroknyi, ámde annál lelkesebb csapata ellen. Döntéséhez nagy valószínűség szerint a táborában kiütött tűz is nagy szerepet játszott, hiszen ostromszerkezetei nagy része a lángok martalékává lett.

1421-ben az országukból egy ideig sikeresen kiűzik Zsigmondot a csehek. A rendek ismét Ulászlót hívják meg a trónra, Zsigmondot pedig halálos ellenségüknek tekintik.

Zsigmond és (lányának, Erzsébetnek újdonsült férje) Albert, osztrák herceg újra hadjáratot indít a csehek ellen. Ez kezdetben sikeresnek bizonyult, de végül ismét visszavonulásra kényszerültek. Közben Ulászló az újbóli megkeresésre is nemet mond a cseh trónra.

1423. március 30-án Késmárkon Ulászló és Zsigmond fegyverszünetet kötöttek, hogy a husziták ellen közösen viseljenek hadat. Ulászló 30 ezer főnyi sereg kiállítására kötelezte magát. A Csehországba betörő hadak élén már Albert herceg állt (Zsigmond vélhetően beleunt a sikertelen harcokba).

Az osztrák herceg kisebb sikereket ért el, de az áttörést 1424. október 13-a hozta, mikor Zizka, korának talán legnagyobb hadvezére, a táborában kiütött pestisjárvány következtében életét vesztette. Ezután a huszita felkelők csoportjai szétestek, egymás ellen fordultak, mely a harcok végét jelentette.⁵

A sikerhez nagyban hozzájárult az is, hogy Zsigmond a kelyheseknek kedvezményeket adott, akiket így sikerült a maga oldalára állítania. A táboriták egyedül maradtak a harcokban és 1434. május 30-31-én megsemmisítő vereséget szenvedtek Lippánynál.

A huszitizmus magyarországi megjelenése az 1410-es évek körülre tehető, amikor Husz János tanítványa, Prágai Jeromos Budán prédikálni kezdett.

⁵ Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme. <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/index.html> (letöltés ideje: 2014.02.20).

„Johannes Giskra”⁶

Jan Jiskra személyéről értékes leírást hozott Aeneas Silvio de Piccolomini, a későbbi II. Pius pápa. *De viris illustribus*, vagyis „A Híres férfiakról” című munkájában az alábbi sorok olvashatók (bal oldalon a latin nyelvű, míg jobb oldalt a magyar fordításom található):

„XL. Johannes Giskra, nobili loco apud Moravus natus, relictis patriis opibus militiam secutus est, ac nunc in Italia, nunc in longinquiore provinciis armorum officio se exercuit, postquam etiam ultramarina loca perlustravit, Hungariam cum tribus tantum famulis ingressus est.

Ubi cum modo Sigismundo caesari, modo Alberto Romanorum regi serviens, contra Turcos plurima suae virtutis experimenta ostendens, in clarum virum evasit atque, cum prius sub aliis iuribus militaret, ipse postmodum dux exercitus factus est.

Namque cum defuncto Alberto ab regina coniuge Ladislaoque ejus puero Hungari deficerent Polonumque regem sequerentur, his solus ex omnibus ducibus, qui arma in Hungaria tenebant, intrepido animo menteque stabili mansit in fide regisque Ladislai partes tutatus est; ex quo praemium illud meruit, ut omnium exercituum ejusdem regis dux crearetur, tum per reginam Elisabeth, tum per Fridericum caesarem ipsius regis tutorem, sibi ac

XL. Giskra János morva nemesi családban született, az atyai vagyont hátrahagyva katonáskodni kezdett és előbb Itáliában, majd távolabbi tartományokban a fegyverforgatás munkájából élt meg, sőt tengerentúli helyeket is felkeresett, s végül csupán három szolgálattal érkezett Magyarországra.

Itt előbb Zsigmond császár, majd Albert római király szolgálatába állva a törökök ellen virtusának több bizonyítékát adva híres férfivá lett, és minthogy korábban mások hatalma alatt katonáskodott, később hadvezérré tették.

Ugyanis Albert halála után annak hitvesétől, és fiától, Lászlótól a magyarok elpártoltak és a lengyel királyt követték, egyedül ő maradt rettenthetetlen és állhatatos lelkű hűségben Magyarország valamennyi hadsereggel rendelkező vezére közül és oltalmába vette László király híveit. Ezért érdemelte ki azt a jutalmat, hogy ugyanazon király egész haderejének vezérévé választották, s előbb Erzsébet királynőtől, majd magának a királynak

⁶ Aeneas Sylvius Piccolomineus: Qui Postea Pius II. P. M. De viris illustribus. Stuttgart, 1842. 56. p.

suo regimini quam multae trans Danubium civitates, et ipsa aurifodinarum caput Cremitia committerentur. Plura huic adversus rebelles Hungaros bella fuere.

Sed tam ei dextra coeli conjuncta fuit, ut saepe cum quingentis sexcentisque bellatoribus sex millia octoque milla himinum fugaret. Infinitae illi insidiae structae fuerunt, quas tum viribus, tum prudentia vitavit, mire namque eum semper felicitas comitata est.

Hic cum novam Austriae civitatem petivisset, suum regem visurus Ladislaum ejusque in conspectu foret, ac tum pulchritudinem, tum gravitatem pueri contemplaretur, lacrimari coepit, et voce submissa: heu! quot, inquit, labores tui cause subivi, quot adivi pericula, quas sum passus insidias! Utinam eo aetatis venias in quo fideles, qui tibi fuerint, possis intelligere; me quidem semper habebis. Aderat forte Johannes sine gratia regis camerae magister, sive exquaestor, dixitque puero: hic tui exercitus ductor est, serenissime rex, quam tu illi stipem tradis? Sex annorum erat puer, atque ut exquaestorem audivit, nec ipse marsupium haberet, arrepta ipsius quaestoris bursula, sex aereos nummos recepit Giskraeque tradidit, quos ille filo suspensos aureo collo suo suspendit continuoque sic defert, ajens se in eo nosse, puerum si vixerit liberalem

gyámjától, Frigyes császártól őrá és kormányzása alá oly sok várost bíztak a Dunántúlon, sőt az aranybányák fejét (Körmöcbányát) is.

Több háborút is viselt a lázadó magyarok ellen. Ám annyira kedvezett számára az ég, hogy gyakran öt-hatszáz harcossal hatnyolcezer embert is megfutamított. Számtalan cselt szőttek ellene, melyeket részint erővel, részint okossággal került el. Ugyanis csodálatos szerencse szegődött társául.

Midőn Ausztria egyik új városába tartott, hogy királyát, Lászlót felkeresse és az ő közelében legyen, amint meglátta a fiú szépségét és méltóságát, könnyezni kezdett, és alázatos hangon mondta: Ó, jaj, mennyi fáradságot tűrtem érted, mennyi veszélyt vállaltam, mennyi cselvetést szenvedtem el. Bár olyan életkorba jutnál, amikor megértenéd, hogy kik a híveid; én mindig az leszek. Történetesen jelen volt a királyi kamara kegyelem nélküli tanácsosa, vagy volt tanácsosa, és azt mondta a fiúnak: Ő a te sereged vezetője, felséges király, milyen jutalmat adsz neki? A fiúcska hat éves volt ekkor, s ahogy meghallotta az egykori tanácsost, mivel neki nem volt pénzes zacskója, megragadva a tanácsos pénztárcáját kivett belőle hat fémpénzt és Giskrának adta. Ő ezeket egy aranyláncra fűzte és a saját nyakába akasztva állandóan így viseli mondván, arról jut eszébe, hogy

futurum.

Cum post haec Giskra in Hungariam se recepisset, fuerunt inter eum atque Pancratium de Sancto Nicolao plures discordiae, tandemque reconciliati amicitias firmarunt, quarum idem Pancratius fide rupta (nam parvi est fidelem apud Hungaros esse) castellum unum per insidias Giskrae furatus est. Hic Pancratius ex parvo, non virtute, sed furtis atque rapinis in virum magnum crevit societatemque maximam cum Ursatio Michaelae, quem Sigismundus caesar ex luto sublimaverat in coelum, habuit. Sed ambo infideles heredi Sigismundi fuerunt immemoresque beneficiorum; ob quam rem Ursatius magnum dominium, quod habuit in Gunza, cum latrociniiis intenderet, perdidit multumque humiliatus est. Hi ambo in partibus regni Poloniae fuerunt, Ladislao inimici; Pancratius oppidum Calexii ab praeside Gaspare Slik, qui ibidem erat, parvo pretio emit ibique postea latrocinia fecit, ob quam rem suis quoque Polonis coepit molestus esse, vocatusque Budam captus est, atque ut liberaretur, filium se dare obsidem promisit; fecitque ad se venire rusticum suo filio persimilem, quo suo loco dimisso recessit.

Inde post paucos dies compertum est, suppositum fuisse rusticum, quod

amíg csak él, a fiúcska szabad lesz.

Ezek után midőn Giskra visszavonult Magyarországra, közötté és Szentmiklósi Pancratius között több viszály támadt, s végül megbékülve megerősítették a barátságot, amelyet végül Pancratius maga megszegve az esküt (mert a magyarok kevésre értékelik a hűséget) egy várat csellel elrabolt Giskrától. Ez a Pancratius kicsiből nem erényessége révén, hanem rablással és lopással nagy férfiúvá növekedett és igen nagy szövetséget kötött Ursatius Michaelével, akit Zsigmond császár a sárból emelt az égbe. Ám mindketten hűtlenek lettek örököséhez, elfelejtvén a jótéteményeket, és Ursatius egy nagy uradalmat, amelyet Gunzában birtokolt rablással kiterjesztett és miután elveszítette nagyon megalázták. Ezek mindketten Lengyelországban voltak László ellenségei lévén. Pancratius Calexium (?) városát Slik Gáspár előjárótól olcsón megvette, aki ugyanott volt és ott később rablást hajtott végre, ezért lengyel honfitársainak is terhére lett és Budára hívatván fogságba vetették. Hogy kiszabadulhasson, megígérte, fiát adja túsul. Ám úgy cselekedett, hogy magához hívott egy a fiához nagyon hasonló parasztot, akit fia helyett elküldvén, visszatért.

Néhány nappal később kiderült, hogy egy parasztot tettek a helyébe, amit Pancratius

Pancratius non negavit, dicens, licitum sibi fuisse decepisce illos, qui eum sub salvo conduetu captivaverant, rusticus autem dimissus fuit. Sed ut ad Giskram revertamur, hic ubi audivit prodicionem Pancratii mox exercitum congregavit hominum circiter novem millium.

Sed cum egredi vellet, nihil aeris habebat, quo suos ex hostitiis liberaret, magna que arte a suis civibus aureos mille quingentos recuperavit. Quibus habitis admodum hilaris egressus in campos, nihil, inquit, deest armato exercitui, hi gladii nobis victum parabunt.

Cumque ad eum quamplures equites nobiles cum ex Moravia, tum ex Silesia confluerent, vocatis omnibus, Vos, inquit, spem habetis magna me vobis stipendia posse largiri, sie enim dignum esset: sed mihi nihil est, nisi ferrum, et animus. Ego nunc adversus Pancratium proficiscor harum partium praedonem infidum, crudelem, avarum, qui non solum mihi, sed Alberto ejusque conjugii et filio, ac ipsi postea regi Poloniae fidem datam violavit.

Hinc me ulcisci oportet; si annuerint superi, quod par est, victoria potiri, causa namque potior nostra est, jam nedum stipendia, sed praemia quoque ex me referetis. Quod si aliquid sinistri evenierit, sunt adhuc agri

nem tagadott mondván, szabad volt becsapnia azokat, akik őt oltalomlevél védelme alatt elfogták, a parasztot pedig elengedték. De, hogy Giskrához visszatérjünk, ahogy értesült Pancratiusz árulásáról, tüstént hadsereget gyűjtött, mintegy kilencezer emberből.

De amikor ki akart vonulni, semmi pénze nem volt, amivel övéit megszabadíthatná a vendéglátástól, nagy ügyességgel ötszázezer aranyat szerzett saját polgártársaitól. Miután megkapta a pénzt szerfelett vidáman kivonulva a harcmezőre azt mondta, hogy semmi sem hiányzik a sereg felfegyverzéséhez, ezek a kardok győzelmet fognak szerezni nekünk.

Midőn nagyszámú lovas nemesember gyűlt össze részint Morvaországból, részint Sziléziából, mindenkit egybehívván így szólt: Abban reménykedtek, hogy nagy zsolddal tudlak gazdagítani benneteket, s ez így méltányos; de nekem semmim sincs a fegyveren és a bátorságon kívül. Én most a rabló, hűtlen, kegyetlen, kapzsi Pancratiusz ellen vonulok, aki nem csak a nekem, hanem Albertnek, hitvesének és fiának, sőt magának a lengyel királynak adott szavát szegte meg.

Ezért bosszút kell állnom, ha helyeslik az istenek, miként az méltányos, győzelmet kell szereznem, mert a mi ügyünk hatalmasabb, már nem is annyira a zsold, mint inkább a tőlem kapott jutalmat

paterni in Moravia, quos distrahi mandavi, hinc vobis satisfaciam, neque quemquam vestrum inremuneratum abire a me sinam. Tantum forti animo estote latronemque istum, ut deprimamus, juvate. Vos me et illum nostis. Quis non laetus in bellum eat, quod pro justitia contra infidelitatem sumitur?

Sic animis militum persuasis castellum Pancratii invadit obsidioneque cingit, ubi adhuc castra tenet; et quamvis sibi continuo dicatur venturos Hungaros cum exercitu, ipse tamen intrepidus perseverat, nec, inquit, timeo, si Hungari in decuplo major numero supra me veniant, non cessabo, nec detrectabo certamen. Nihil postea, quid secutum sit, scio. Faveat illi Deus.

Giskra mediocris homo staturae est, niger, hispidus, laetus, animo vasto, nihil pecuniarum cupidus, prodigalitati quam avaritiae proximior. Cum milites sui saepe stipem peterent, nec ipse pecuniam haberet, nam raro apud eum est, vestem exuit militique dedit. In domo vixit splendide, ac fortasse luxuriose.

Cum uxorem duxisset, episcopi Agriensis qui regi Polono favebat neptem, ac propterea suspicio mali oriretur; stulti sunt, inquit, qui non fidem meam secuturam

tartsátok szem előtt. Mert ha valami balul ütne ki, még mindig megvannak az atyai szántóföldek, amelyekről úgy rendelkeztem, hogy osszák szét, s ezekből kielégítelek titeket, és nem hagyom, hogy közületek bárki ajándék nélkül távozzon. Legyetek oly bátrak és segítsetek, hogy azt a gazembert viasszasorítsuk. Ismertek engem és őt is. Ki ne menne boldogan olyan háborúba, amelyet az igazságért visel a hűtlenség ellen?

Miután ekként meggyőzte a katonák lelkét Pancratiusz várát megtámadja, és ostrom alá veszi, ahol azonkívül táborot ver; és noha állandóan mondják neki, hogy a magyarok hadsereggel fognak jönni, ő mégis rettenthetetlen marad és így szól: Nem tartok attól, hogy a magyarok tízszer nagyobb számban fognak ellenem jönni, és nem fogok elállni a harctól. Nem tudom mi fog történni, Isten tudja csak.

Giskra közepes termetű ember, sötét bőrű, szőrös, jókedélyű, nagylelkű, nem pénzéhes, inkább pazarló, mint kapzsi. Mikor katonái gyakran jutalmat kértek tőle, és nem volt pénze, mert ilyen gyakran előfordult vele, levette a ruháját és a katonának adta. Otthonában ragyogóan élt, és talán fényűzően is.

Amikor megházasodott, az egri püspöknek, aki a lengyel királyt támogatta, leányunokáját vette el és ezért gyanúba keveredett. Azt mondta, ostobák azok, akik

uxorem, sed me ultro secuturum foeminam rentur. Non ego tanti unam facio vulvam, ut fidem perdam. Sed hanc ideo duxi, ut episcopum Agriensem alloqui possem confidentius in measque partes trahere; nam me qui mutare retur, frustra laborat. Agriensis autem cum in bellum contra Turcos sequeretur regem Polonum, occisus est, ac infidelitatis poenam, quam a Christianis merebatur, ab infidelibus reportavit.”

azt gondolják, hogy nem az én hűségemet fogja követni a feleségem, hanem én követem önként a nőt. Nem ér annyit számomra egyetlen egy nő (szövegben eredetileg vulva, ami ugye a női nemi szervet jelent) sem, hogy miatta elveszítssem a hűségemet. Hanem ezt azért vettem feleségül, hogy biztatni tudjam az egri püspököt bátrabban térjen át az én oldalamra, mert aki azt gondolja, hogy én megváltozom, az hiába fárad. Az egri püspököt pedig, amikor a lengyel király oldalán háborúba vonult a törökök ellen megölték és a hitetlensége büntetését, amelyet a keresztények szerint megérdemelt, a hitetlenektől kapta meg.

„Brandeisi Giskra János – az egykorú emlékek Iskra, Iskra, Izkra, Iscla, Jiskra, Hischra, Gischra, Yszkra, a magyarok Giscra, Giskra, Gyskra, magyar kiejtésben Giskra néven említik...”⁷

A híres hadvezér származáráról keveset tudunk, sőt bizonyosan még az sem állapítható meg, hogy cseh, vagy morva családban született-e. Annyi biztosnak mondható, hogy birtokos család sarja. Születésének pontos dátumát is a történelem homálya fedi. Fiatalkorában mindent hátrahagyva Itáliában tanult hadviselést, majd a törökök ellen is harcolt.

Jiskra mestere és tanítója Jan Zsizska volt. Olyan, a későbbiekben Európában is híressé vált tanonctársak mellett tanult, mint Ladwenko, Zeleny, Witowecz vagy Prokopék.

Zsizska hadviselésének alapjává vált a szekerek alkalmazása. Fáradt emberei miatt is kiváló volt, átlagban ezer emberre ötven jutott. Ezeken szállították a hadiszerszámokat,

⁷ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 179. p.

ágyúkat, poggyászokat, eleséget és az embereket. Ezekkel a szekerekkel csapott le váratlanul ellenségeire, vagy éppen nagy sebességgel vonult vissza, ha helyzete azt kívánta. De ezekkel, ha kellett, védekezni is tudott.

„Ilyenkor a lovat kifogták s védett helyre állították, de a kocsisok rajta maradtak, hogy adott jelre pillanat alatt befoghassanak. A szekereket kettős vagy négyes sorokban, a sorok közt megfelelő üres tért hagyva, a körülményeknek s a terepviszonyoknak számbavételével egyenes vagy görbe vonalban, szögben, kör vagy tojásdad alakban egymáshoz lánczoták s a fenék alá a külső oldalra vastag deszkát függesztettek. Ez volt a husziták >>szekérvára<<.”⁸

Hadviselésükben a legnagyobb hangsúlyt a szekerek alkalmazása mellett a gyalogság és a tűzérés kapta. Fontos volt a minél gyorsabb menetelés, a mozdulatok pontos begyakorlása, azok gyors végrehajtása és a terepviszonyok adta lehetőségek kihasználása. Ez a hadviselés a modern hadtudomány előfutáraként szolgált.

Zsizska, mint egy igazi hadvezér, szigorú fegyelemben és rendben tartotta embereit. Hadirendje az utókor számára is tanulságul szolgált. Alapelve egyszerű, rend és engedelmesség uralkodjék. Menetelés közben senki ne törtesse előre. Csatak és menetelés előtt mindenkinek kötelessége térdre borulva imádkoznia. Súlyos büntetés jár azért, ha valaki a táborban tüzet gyújt, vagy a zsákmányból önhatalmúlag nagyobb részt tulajdonít el.⁹

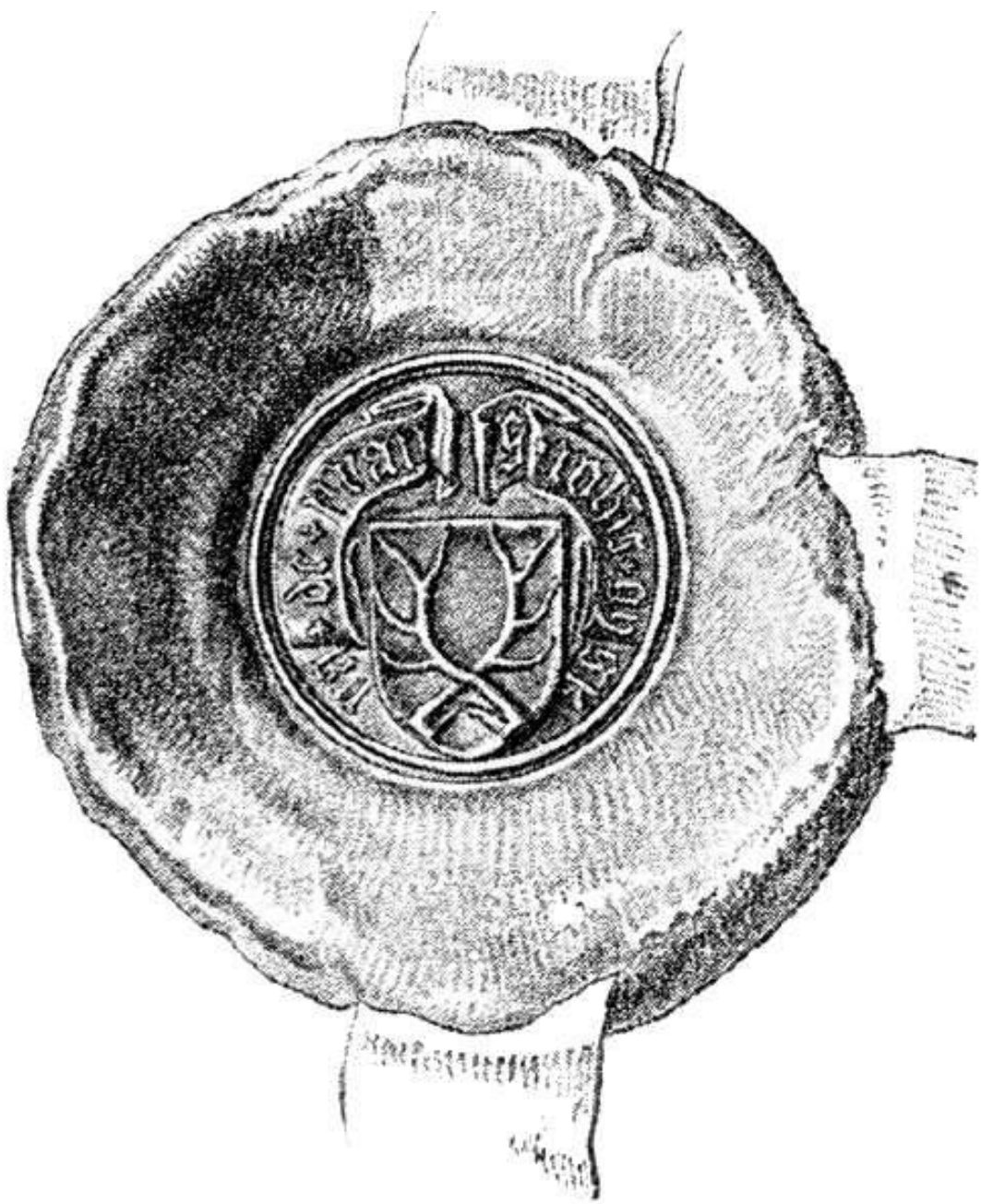
Egyes vélemények szerint Jiskra már 1437-ben Zsigmond (1368 – 1437) király szolgálataiban állt. De erről írásos emlékeink nincsenek, így cáfolni, de bizonyítani sem tudjuk teljes mértékben.

Katona volt ő teljes egészében, bátor és vakmerő, a hadvezetés mintaképe. Embereit megbecsülte és tisztelte, szívesen ült le asztalukhoz, hozzájuk bőkezűen viszonyult, ha éppen nem volt pénze, ruháját adta nekik. Kedvelte a pompát, de kedvteléseinek határt tudott szabni.¹⁰

⁸ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszlta mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 71. p.

⁹ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszlta mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 69-73. p.

¹⁰ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszlta mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 181-182. p.

1. ábra - Jan Jiskra pecsétje.¹¹

¹¹ Acsády Ignác: A magyar birodalom története. I. kötet. Athéneum Kiadó. Budapest, 1903. 621. p.

Korai évei magyar földön

Magyarországba már az 1437-es évektől kezdve érkeztek cseh csapatok. Akkortájt főleg Zsigmond király seregeihez csatlakoztak. A behívásukat Albert király is folytatta, majd 1440 elején az özvegy Erzsébet és Jagelló Ulászló is táboritákkal és „árvákkal” töltötte fel katonáit.

Erzsébet királyné csapataihoz a jó zsold és zsákmány reményében Cseh- és Morvaországból, Sziléziából és Ausztriából is sokan csatlakoztak. Vezetésüket Jiskra Jánosra bízta, aki ekkor kapja meg a zólyomi várat. A királyné 1440-ben Sáros megye ispánjává, a bányavárosok, a szepesi és sárosi várak, Kassa és egyéb területek főkapitányává nevezi ki, azzal a megbízatással, hogy fia, V. László igényeit és érdekeit akár fegyverrel is megvédje.¹²

Ulászló 1440. július 17-ei trónra lépése polgárháborúhoz vezetett és az ország politikai elitje két részre szakadt. A Garai Miklós és Cilleiek vezette liga, III. Frigyes német-római császár és a felvidéki zsoldosvezér, Jiskra is Erzsébet királyné mellé állt. A Jagelló uralkodó két támogató főúri csoportosulás vezéralakjai Hunyadi János és Ujlaki Miklós volt. A két „tábor” csak egy komolyabb csatát vívott egymással. Érdekes, hogy Erzsébet támogatói közül egyedül Jiskra maradt az országban, mikor vereségük már biztosra vélhetőnek tűnt.¹³

Jiskra a huszita harcmodornak is köszönhetően 1440 augusztus végén, szeptember elején elfoglalta és birtokba vette az alsó bányavárosokat, Lőcsét, Bártfát, Körmöcbányát, Selmechányát, Eperjest és Késmárkot. Meglepő és gyors sikere abban rejlett, hogy a szóban forgó városok különösebb ellenállás nélkül megnyitották előttük kapuikat. A középkori Magyar Királyság „felső részének” területén emberei kisebb várakat építettek, melyek segítettek a vidéket ellenőrizni és ellenséges támadás esetén biztonságot nyújtottak. A jobbágyokra magas adókat és sarcot vetett ki. Erzsébet életében és az után is sikeresen védelmezte a reá bízott vagy éppen az ő általa megszerzett területeit.¹⁴

¹² Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 182-183. p.

¹³ http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1440_julius_17_i_ulaszlo_koronazasa/ (letöltés ideje: 2014.02.20.)

¹⁴ http://hu.wikipedia.org/wiki/Jiskra_J%C3%A1nos (letöltés ideje: 2014.02.21.)

Mivel Jiskra kezében volt az ország északi része, és egyben két kamarája (Kassa és Körmöcbánya), így az 1440-es év vége felé V. László nevére veretett pénzeket. Ezek a pénzermék nagyban hozzájárultak a pénzromláshoz. A pénzrontást nagy valószínűség szerint maga a királyné kezdte meg, hisz pénzügyi rendeletei folytán megváltoztatták a pénzlábat és a verdejegy-rendszert is.¹⁵

Ulászló szerette volna megszerezni a Jiskra uralma alatt álló területeket. 1441 elején erre több kísérletet is tett, de minden királyi erőfeszítése kudarcba fulladt. Január elején Kassa ellen vonult, ahol is Jiskra felmérve a helyzetet, a város falain belül keresett menedéket. A polgároknak fegyvert adott, az ételt beosztották. Ulászló körbevette a várost, megpróbálta kiéheztetni őket, de sikertelensége saját csapatainak kedvét szegte, így Perényi Jánosra bízva a további támadást, ő maga elvonult Kassa falai alól. Távozása után megérkeztek Jiskra sárosi és szepesi zsoldosai, akikkel együtt bekerítették az ellenséget, majd ezer embert öltek meg és körülbelül ugyan ennyit is ejtettek fogságba (köztük magát a vezért is, Perényit).¹⁶

A foglyul ejtett katonákért Jiskra 24 000 aranyat követelt, melyből Perényi 4000-ret kifizetett, a maradék fejében pedig kénytelen volt zálogba adni birtokai nagy részét. „*Ezen a réven Nagyida vára és városa, valamint járulékai, névszerint Szikszó, Újfalú, Sziget, Hernádnémeti, Vadász, Detk, Komároč, Szeszta, Csécs, Velejte, Makranéz, Bodolló, Láncz, Perény, Újvár, Zsujta, Panyok, Kis- és Nagynémeti és Csány faluk jutottak Giskra birtokába.*”¹⁷ De mivel Jiskra is mindig pénzsűkével küszködött, mint zálogos újra zálogba adta a területeket 6900 arany forintért cserébe Moderár Pálnak.

Itt említeném meg, hogy ezt, a birtokokról szóló zálogosítást majd 1453. február 10-én „rendezi” László király latin nyelvű oklevelében. Az oklevélben kitérnek Perényi János tartozására, Giskra embereinek fosztogatására és a Moderár Pál által rendezett viszonyok megtartására.

¹⁵ Magyar középkori gazdaság- és pénztörténet. Jegyzet és forrásgyűjtemény. Szerk.: Gyöngyössy Márton. Bölcsész Konzorcium. Budapest, 2006. 256-258. p.

¹⁶ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 187. p.

¹⁷ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 193. p.

2. ábra: DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció) • Kincstári levéltárból (E) • MKA, Neo-regestrata acta (Q 311) – DL 15123.

Jiskra Kassa felmentése után elfoglalta Rozsnyót. Perényivel több ütközetet is vívtak, de jelentősebb eredményt egyik fél sem tudott elérni. Ulászló ezért felmentette Perényit, és helyébe Csapek Jánost nevezte ki. Perényi családi birtokaira távozott, de sok nyugta nem lehetett, hiszen Jiskra folyamatosan foglalta el területeit, majd saját maga nyitotta meg kapuit a cseh hadvezér előtt. Ezen sikereken és Erzsébet királyné támogatásán felbuzdulva Lengyelországba is betört, hogy Ulászlónak minél nagyobb károkat okozzon.

1442 tavaszán Ulászló Rozgonyi Simont, a bátor egri püspököt küldte Jiskra ellen. A felek Richnó vára alatt találkoztak, de összecsapásra nem került sor. Alkudozásba bocsátkoztak, majd több hónap leforgása után megegyeztek, mely egyezség szerint Jiskra megtarthatta eddig megszerzett várait és városait. Rozgonyi abban reménykedett, hogy ellenfelét sikerül Ulászló oldalára állítani, ezért barátjává fogadta és nővérének a leányát adta feleségül hozzá.¹⁸

1442 augusztusának elején, Cesarini Julian, pápai követ közbenjárása nyomán Ulászló Pozsonyba ment a királynéhez, és hosszas tárgyalások után megállapodtak, hogy a következő év június 24-ig fegyverszünetet kötnek egymással. A felek megegyeztek abban is, hogy szeptember 27-én újra találkoznak Esztergomban és tárgyalnak a végleges döntésről, de ami ennél is fontosabb, a törökök elleni közös erővel indított harcokról. Az

¹⁸ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszlita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 192-193. p.

augusztusi tárgyalás eredménye lett, hogy Rozgonyi az ország felső részére utazott és fegyverszünetet kötött Jiskrával: „... 1442. szeptember 17-én Hollókőben a jövő esztendő Szent György napjáig (ápr. 24) fegyverszünetre léptek >>Nagyságos Brandeisi Giskra János úrral<<.”.¹⁹

Az esztergomi tárgyalás meghiúsult, a végső egyezményt december 13-án kötötték meg Győrben. A nagy örömet, mely a megállapodás hírére követte, hamar átvette a gyász és az aggodalom, hiszen négy nappal rá a királyné váratlanul elhunyt. Jiskra, aki nem nézte jó szemmel a tárgyalásokat, rögtön kijelentette, hogy az Erzsébetnek tett ígéretét betartja, a várait és a városait megvédi, László érdekeit továbbra is fegyverrel képviseli. Tovább harcolásának hírére az esztergomi érsek, Szécsi Dénes is támogatta. A kapitánysága alatt álló városok sorra jelentik ki Lászlóhoz való hűségüket. Mindenki Frigyes királyhoz fordul, aki László gyámjaként semmisnek tekinti a győri egyezményt, és biztosítja az Ulászló elleni további harcokat.

Hogy időrendben teljes mértékben illeszkedjen az első, általam bemutatott oklevél, a történetet menetét megszakítom. Az eredeti, latin nyelvű zálogosító irat 1442. szeptember 13-án kelt.

3. ábra: DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció) • Kincstári levéltárból (E) • MKA, Neo-regestrata acta (Q 311) – DL 13690.

¹⁹ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 197-198. p.

Ebben az oklevélben Giskra János Moderár Pálnak elzálogosítja az Abaúj vármegyei Nagyida városát, azért a 6900 arany forintért cserébe, melyet a „zavaros” időkben a kapitány és zsoldosai részére biztosított. Ez a zálogosítás addig tart, míg a királyné (Erzsébet), Giskra vagy éppen Kassa városa az imént említett összeget meg nem váltja. Amíg a megváltás meg nem történik, Moderárnak maga Giskra ígéri meg, hogy megtartásában Kassával szövetkezve segítik majd, de ha az előbb említett város nagy szükségét szenvedne, ő is köteles lenne embereivel megjelenni és segíteni. Ha esetleg Nagyida vára a nagyobb túlerővel szemben elesne, Giskra kötelezi magát, hogy a szerződésben megjelölt összeget megfizesse. Moderár a későbbiekben anyagi helyzetére hivatkozva sem Kassa, sem pedig a kapitány beleegyezése nélkül nem adhatja tovább várát. Míg birtokolja a várat és annak megerősítése céljából újabb erődítményeket emelne, azokat a visszaváltáskor külön kell megtéríteni. A keltezés helyénél jól olvasható Kassa városának a neve.

Rozgonyi mivel a csatatéren nem tudta legyőzni Jiskrát, megpróbálta rávenni a távozásra, 20 000 arany forintért cserébe (ezt elutasította, bár Rozgonyi sem tudta előállítani a szóban forgó pénzösszeget). 1443. szeptember elsején sikerült megnemtámadási egyességre jutnia Ulászlónak és Jiskrának következő év szeptember 29-ig. Majdnem egyenrangú felek találkozása volt ez, ahol is megállapodtak, hogy Jiskra megtarthatja eddig elfoglalt és uralma alatt álló várait és városait. Semmilyen harc nem lehet a két fél között. Február 2-án pedig újra találkoznak, hogy a további béke pontjait kidolgozhassák (ha időközben Jiskra meghalna, posztján követője helyettesítheti őt).

Mivel 1444. február 2-án érkezett dicsőséges hadjáratából Ulászló, így a tárgyalások április elejére tolódtak, ahova Jiskra is személyesen ment el, de komolyabb döntés nem született.²⁰

²⁰ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszinga mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 199-203. p.

A hét főkapitány és Hunyadi János kormányzósága

Ulászló 1444. november 10-én, Várna mellett bekövetkezett halálával megszűnt az a láncszem, mely az államot próbálta összetartani. Önállósulási törekvések, belső háborúk kiújulása, ligaharcok és egyéb szervezkedések kezdődtek, amelyek az állam szerkezeti egységet veszélyeztettek. A helyzetet már csak a trónutódlás kérdése súlyosbította ennél is jobban. A király halála utáni időkben a főpapok és bárók tanácsa végezte a kormányzást. A tanácsnak, mint utólag kiderült, nem volt elegendő ereje a béke és az egység megtartásához, mivel maguk a tanácstagok is bomlasztó tevékenységeket idéztek elő.²¹

Ulászló halála után, 1444 végén és 1445 elején még mindig sokan hittek abban, hogy a király épségben hazatér. Az ország további züllésének a megakadályozására 1445. május 4-re országgyűlést hívtak össze, a viták további rendezése érdekében.

Az 1445. február 6-án tartandó, székesfehérvári országgyűlés intézkedései nyomán, április elején a pesti tanácskozás alkalmával az országot négy kerületre osztották, és ezek irányításával hat, majd a későbbiekben Jiskra kinevezésével hét főkapitányt bízta meg.²²

„Az országtanács tagjai jelöltek ki maguk közül hat főkapitányt – Hunyadi Jánost, Újlaki Miklóst, Rozgonyi Györgyöt, Gutti Ország Mihályt az Ulászló-párti főurak közül, Szentmiklósi Pongrácot, Bebek Imrét a László-pártiak táborából –, akikhez hetedikként csatlakozott később Jiskra János is. ... A kapitányok feladatként azt kapták, hogy ügyeljenek az országgyűlési határozatok végrehajtására, és kerületük nemeseivel, polgáraival tartott részországgyűlések segítségével fékezzék meg a hatalmaskodókat.”²³

1445. május 7-én ült össze a pesti országgyűlés, ahol huszonhárom, a tagok által is elfogadott törvénycikkelyt adtak ki. Megegyeztek abban is, hogy ha Ulászló király május 30-ig nem tér vissza az országba, akkor elismerik a gyermek, Habsburg Lászlót (Habsburg Albert fiát, a későbbi V. Lászlót) törvényes magyar királynak (az ügy érdekében Jiskráék teljes erejükkel felléptek). Az elismerés feltétele még, hogy III. Frigyes német-római

²¹ Teke Zsuzsa: Hunyadi János és kora. Gondolat. Budapest, 1980. 141-145. p.

²² Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme. <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0010/757.html> (letöltés ideje: 2014.03.20.)

²³ Teke Zsuzsa: Hunyadi János és kora. Gondolat. Budapest, 1980. 146. p.

császár lemond a gyámságról és a Szent Koronával együtt engedi vissza az országba Lászlót.

Itt kell megjegyezni, hogy a pesti határozatokat Hunyadin kívül, a többi főkapitány önkényes tetteik és túlkapásaik révén érték el. Mivel ezen személyek maguk is a legnagyobb hatalmaskodók közé tartoztak, nem tűnt túl reálisnak, hogy magatartásukon változtassanak.²⁴

Történt még ekkor, május havában, hogy Jiskra Bécsújhelyen meglátogatta a gyermekkirályt, Lászlót. Mikor megpillantotta, könnyekre fakadt, és térdepelve szólt hozzá. *„Ó, jaj, mennyi fáradságot tűrtem érted, mennyi veszélyt vállaltam, mennyi cselvetést szenvedtem el. Bár olyan életkorba jutnál, amikor megértenéd, hogy kik a híveid; én mindig az leszek.”* Ungrad János kamarás szólt erre Lászlóhoz: *„Ő a te sereged vezetője, gyámod, a te gondviselő, ő védelmezte meg jogaidat Magyarországon. Miért nem jutalmazod meg?”*²⁵

Nagy valószínűség szerint az akkor öt éves gyermek az utolsó szavakat értette csak meg, így tanácsosa tarsolyába nyúlva hat pénzdarabbal ajándékozta meg a főkapitányt. Jiskra ezeket egy aranyfonalra fűzte fel, és élete végéig nyakán viselte.²⁶

Jiskra teljesen beilleszkedett a magyar jogrendbe és annak szervezetébe. A vármegyék és a szabad királyi városok szervezetét nem alakította át, de hogy a működésükkel saját céljait szolgálja, élükre saját, bizalmas embereit nevezte ki. Sáros megye főispánja és Kassa, Lőcse, Körmöcbánya kapitánya volt. Igyekezett ő is, és emberei is a magyar jogrend szerint eljárni.²⁷

„Kapitányai közül ismertebbek: Ostrowi és Hukwaldi Talafusz János, Kossowi Axamit Péter, Dobrai Brccsal Miklós cseh nemesek, Valgata Márton, Zdiarai Smikauszki János, azonosképen csehek, Rachmanowi Mladwanko, közönségesen Ladwenko, Mladwanek

²⁴ Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme. <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0010/757.html> (letöltés ideje: 2014.03.20.)

²⁵ Aeneas Sylvius Piccolomineus: Qui Postea Pius II. P. M. De viris illustribus. Stuttgart, 1842. 56-57. p.

²⁶ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 207-208. p.

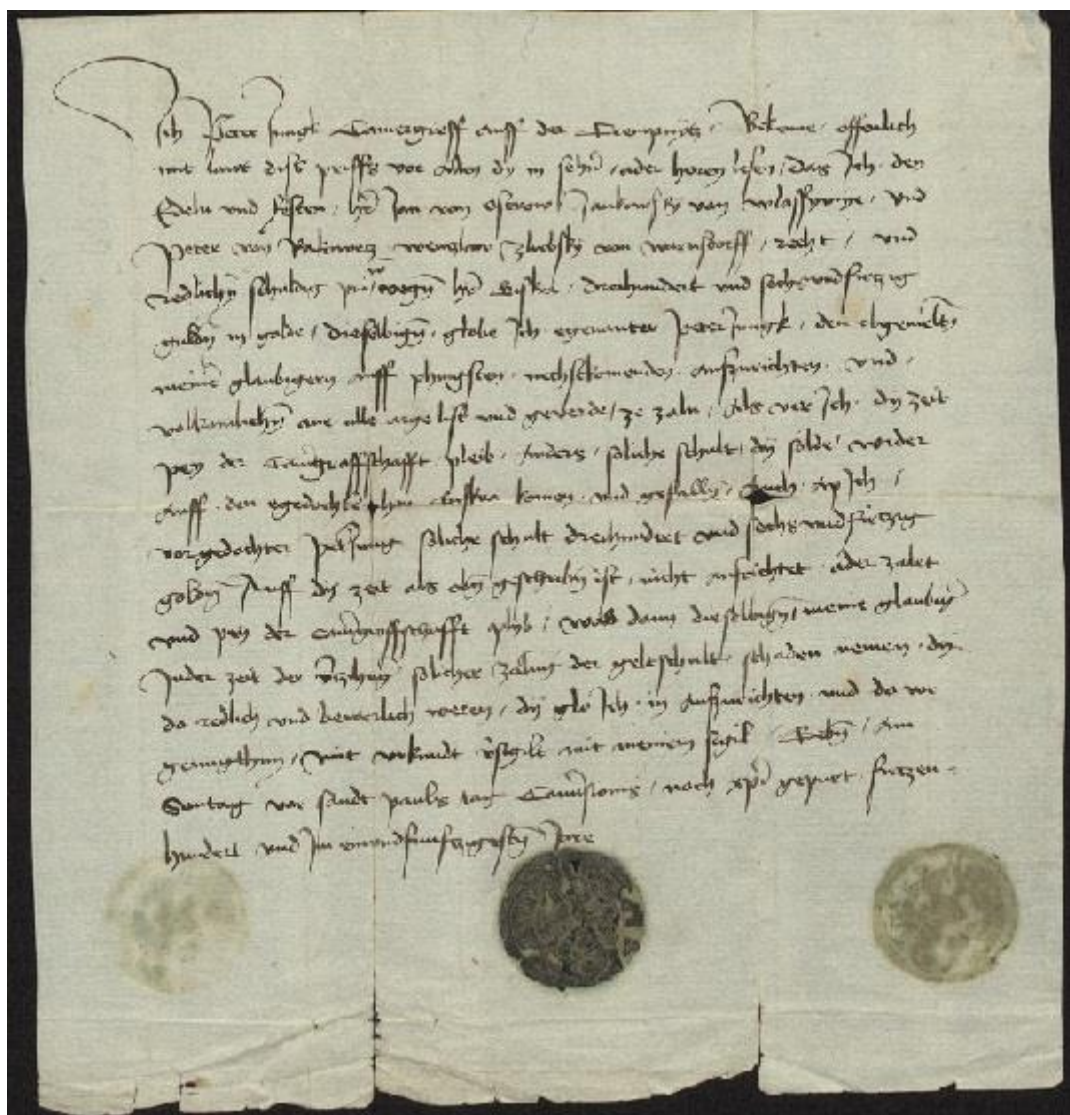
²⁷ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 214-220. p.

néven említik, ki különben idővel önállóan is működött, Komorovszki Péter és Miklós lengyel nemesek; ide számíthatók a királyné várainak kapitányai: Schellendorf Márk zólyomi kapitány és főispán, Kassowi Jodok (Jost, Just) véglesi, Sáfár Péter saskői, Kenéz Gergely lipcsei kapitány.”²⁸

Jiskra állandó pénzzavarban „szenvedett”. Ha volt neki, gyorsan elvesztette, ha pénzhányban szenvedett, akkor pedig kölcsönököért folyamodott. A városok és megyék adói, vámjai és egyéb befolyt összegek sem voltak néha elegendőek költségeinek fedezésére. Állandó hadsereget tartott fenn, melynek zsoldja és élelmezése óriási pénzeket emésztett fel, bár ő maga azt hirdette, hogy győztes hadsereg sohasem szenvedhet anyagi szükségben, hiszen ha véletlenül a körülmények úgy alakulnának, akkor erőszakkal szerzik meg az élelmet és a zsoldot. Szerette a fényűzést, igazi pompakedvelő volt. 1447-ben már fényes kastélya és udvartartása volt Jiskrának Rimaszombaton. De szívesen szállt meg Nógrád, Hont, Liptó, Túrócz, stb. vármegyék területein is.

Pénztelenségére hoznám például a következő, német nyelvű levelet. Ezt Jung Péter, körmöci kamaraispán írta, melyben kötelezi magát, hogy az 1451. évi pünkösdkor megfizeti azt a 346 aranyforintot, melyet Giskra kért kölcsön három tehetősebb körmöci polgártól. Ha esetleg nem tudná áthárítani, vagy saját maga kifizetni, akkor megmarad kamaraispánságában az összeg és annak révén fizeti meg.

²⁸ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 183. p.

4. ábra: DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció) • Családi levéltárak (P szekcióból) • Justh család (Q 92)

A városok számadáskönyveiben gyakori bejegyzések voltak az adón kívüli, hol kisebb, hol pedig nagyobb összegek a katonák zsoldjára, de ezekhez járultak még hozzá a szintén állandóvá váló kölcsönök is. Legbőkezőbb hitelezője Moderár Pál, dúsgazdag körmöci polgár volt.²⁹

²⁹ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 213-215. p.

Csak néhány példa Jiskra kölcsöneire:

„Kassa 1444. febr. 7-én 16.388 arany frtot adott kölcsön Giskrának. A nagy összeget a város, bár vagyonos volt nem tudta a sajátjából, a közbirtokából előteremteni, de kénytelen volt az egyes polgároktól apró összegeket maga is kölcsön venni.”³⁰

„Hét esztendő alatt, 1440-1447-ig, 28.688 arany frtra növekedett az az összeg, melyet Kassa Giskrának kölcsönzött.”

„Késmárk már szerényebb keretekben mozgott. 1447. márcz. 5-én 200 frtot adott kölcsön s Giskra kötelezte magát, hogy vagy visszaadja az összeget ugyanazon év aug. 24-ig, vagy megerősíti a város kiváltságlevelét.”

„De Kassa és a többiek sem kaptak mást, mint függő pecsétetes oklevelet, melyben Giskra keresztény hitére, becsületére fogadta, hogy a kölcsönt hiánytalanul visszadja...”³¹

(A városok és falvak után következtek a magánszemélyek, hogy pénzt szerezzen.)

A rendes és rendkívüli adók mellett megemlíthetjük még a jelentékeny mértékben felfedezhető birtokfoglalásokat, vagy a vagyonosabb uraknak fogságba hurcolását (e tekintetben legtöbbit a Perényiek szenvedtek). Ezen cselekedetek mind törvénybe ütköztek, de ezek a XV. században más jelentéssel bírtak, és Jiskra szempontjából mind politikai célt szolgált. Nem rablásvágy vezette, katona volt ő teljes egészében. A fogságba vetett nagyuraknak semmi bajuk nem esett, szegény emberként szabadon távozhattak.

A térfoglalás, a megszállás, a nagyurak foglyul ejtése és a birtokok elvétele harcokhoz és kisebb-nagyobb erőszakossághoz vezetett, de Jiskrát ezek terén mindig is a mérsékletesség jellemezte.³²

³⁰ Tóth-Szabó Pál: A cseh-husza mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 215. p.

³¹ Tóth-Szabó Pál: A cseh-husza mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 216. p.

³² Tóth-Szabó Pál: Giskra, különös tekintettel Abaujmegyére. Budapest, 1903. 15-19. p.

Az 1445-1446-os években a köznemesség megerősödése figyelhető meg a legjobban. Ahogy a köznemesség erősödött, és tört felfelé, úgy a főnemesség kezdett háttérbe szorulni (például a Cilleiek, Garaiak, Ujlakiak, stb. érezték ezt a legjobban).

Hunyadi János az 1446. június 5-i döntés értelmében „gubernátorként” egy országtanács felügyeletével és egyéb korlátozásokkal gyakorolhatta a hatalmat. Birtokába kerültek a királyi várak, az uralkodói seregek és a pénzverdék. Bár a kinevezések és adományozások terén az országtanács jóváhagyására kényszerült. Ez a döntés a főkapitányok kormányzatának végét jelentette.³³

1446. szeptember 13-án, Budán Jiskra szerződést kötött a magyar rendekkel, akik elismerték Sáros megye főispánjává, sok uradalom birtokosának és László király főkapitányának. Ez feljogosította, hogy mint helytartó kormányozza az uralma alatt álló vármegyéket, bányavárosokat, míg László király át nem veszi az ország irányítását.

Ezáltal az ország nagyhatalmú urainak felső részében találta magát. Miután első felesége, a Rozgonyi lány meghalt, Hunyadi János húga került a házasság tervébe, de végül is Brankovics György despota lányával jegyezték el egymást (György lánya, Mara szultána, Murád szultán felesége volt). Házasságra viszont soha nem kerül sor, Mara 1461-ben még mindig özvegyként él.

1447. márciusában tartott országgyűlések úgy határoztak, hogy a főkapitányságok megszüntetendők. Ez csak a hét főkapitányságra vonatkozott, de Jiskra királyi főkapitányságát nem érintette.³⁴

A bányavárosokon kívül – melyeket jogszerűen, főkapitánysági tisztségének eleget tévén kormányzott – a többi vármegyében hatalmaskodott, uralkodott, hiszen erősebb volt a területen élőkénél. A hatalma alatt álló vármegyékben és városokban is zavartalanul folyt az addig megszokott élet, hiszen, mint már korábban is említettem, ezek élén saját emberei álltak.

³³ http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1446_junius_5_hunyadi_janost_kormanyzonak_valasztjak/
(letöltés ideje: 2014.03.20.)

³⁴ Tóth-Szabó Pál: A cseh-husza mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 224-228. p.

1448-tól és 1449-től kezdve folyamatos támadások érik Jiskrát. Kezdetben csak az oltalma alatt álló városokat szerették volna ellenállásra felszólítani, majd Hunyadi János saját embereit (például: Pongrácz, Komorovszki (aki később Jiskra pártjára áll), stb.) küldte ellene, hogy a cseh elhagyja területeit és az országot, végezetül pedig maga Hunyadi vonul a kapitány ellen.

Néha sajnos nem tettek különbséget a felső részeken lakó urak, a bratrik és Jiskra katonái között. A bratrikról később részletesen is esik szó.

Az 1449-es törvények is mind az ország belső rendezésének a kérdésével foglalkozik. Kiváltképp a középkori, királyi Magyarország felső részeinek problematikussága volt zavaró a rendek és a kormányzó szempontjából (a rendek minden lehetőséget megszavaztak Hunyadinak, hogy akár fegyveresen is rendet tegyen az ország ezen részében).

1449. augusztus környékén Jiskra maga kezdte meg a harcokat (igaz még akkor csak a háttérből), mikor az addigra már szövetségesévé tett, Komorovszki Miklós Sáros és Zemplén megyében erőszakoskodott, majd pedig Palocsa városát elfoglalta. Kiostromolta Homonnai Druget István, Bertalant és Szécsi Miklós. Hunyadi erről tudomást szerezve követeket küldött Jiskra elé, akiket a cseh kapitány elfogatott és bilincsbe verve, börtönbe vetette őket. Ezek hatására a kormányzó támadásra szánta el magát, csapatai vezetésével pedig unokaöccsét, Székely Tamást bízta meg. Szeptember 5-én, a Kassa közelében fekvő Somodi nevű falu mellett, Jiskra megsemmisítő vereséget mért rájuk, és miközben Székely csapataival menekült, a cseh egységek elfoglalták a Hunyadi-barát, Rozgonyiak oltalma alatt álló Szepsi városát és egyéb kisebb területeket.

Ezek hatására Hunyadi már saját maga vette át a csapatok irányítását, első lépésként Szepsi városát fogták körbe, vették be, majd pedig az ellenállókat szem-, kéz- és orrcsonkításokkal büntette meg. Jiskra tudatos, okos politikát folytatva nem mert nyílt mezőn megütközni, inkább várai védelmében bízott. Bizakodása teljesen jogos volt, hiszen Hunyadiék nem rendelkeztek az ostromhoz szükséges felszerelésekkel. A kormányzó Gömör vármegyén keresztül kezdte a csehek lakta területeket pusztítani, végcélja pedig a bányavárosok voltak. Jiskra tervében megelőzte, és a fenyegetett városokat védekezésre felkészítette, a szükséges ellátmánnyal ellátta. Hunyadi rövid időn belül belátta, hogy terve

nem érhet el sikert, így inkább ellenfele bázisai, vagyis Szepes és Sáros felé irányította csapatait.³⁵

„Hunyadi az országnagyok egyetértésében járt el, amikor 1449 őszén >>kivont karddal<< ment a felkelt huszitákra, és egyben Jiskrára is: >>... mert Jiskra fegyelmezetlen katonáival, meg nem elégedve azokkal az előnyös szerződésekkel, amelyek sok tekintet számba véve, vele kötöttek, napról napra támadásokat intéz a magyarok ellen, a minapában is Palocsa várát foglalta el, és sorra elfogdossa az én párthiveimet<< - indokolja Hunyadi a lengyelek felé a háború megindítását.”³⁶ Ezekből a sorokból is jól látszik, hogy Hunyadi nemcsak az ország, hanem saját maga ellenségét is látta Jiskrában, aki szerinte az ő gyengítésére törekedett.

A kormányzót újabb terve előkészületei közben érték el a lengyel követek (Zagorzensky János és Dlugoss János), hogy felajánlják segítségüket Jiskra ellen, vagy pedig egy békés szerződés előkészítésében (a lengyelek „önzetlensége” saját területeik megóvására irányult). A követek közbenjárásának köszönhetően is, december 5-én ültek le először a felek tárgyalni Körmöcz környékén.

A következő találkozásukra 1450. március 28-án került sor, Mezőkövesd mellett, mely végett vetett egy ideig a felek közötti hadviselésnek. *„E békekötés értelmében Kassa, Lőcse, Eperjes, Bártfa, Körmöcz, Selmecz, Zólyom és Besztercebánya városok továbbra is Giskra kezében maradtak, viszont a cseh csapatok egy része 10.600 aranyforint lefizetése ellenében elhagyta az országot. Hunyadi, csakhogy a béke állandó legyen, ez alkalommal a maga hugát, - valószínűleg özvegy Pongráczné szül. Csolnokosi Klárát – is nőül igérte Giskrának.”³⁷*

Házasságra nem került sor, de Hunyadi 1450 júniusában, a Pestre összehívott országgyűlésen újra kihirdette és megerősítette a Jiskrával kötött egyezményt, mely jó alapnak szolgált, hogy a rendek is megnyugodjanak.³⁸

³⁵ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszlita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 235-241. p.

³⁶ Teke Zsuzsa: Hunyadi János és kora. Gondolat. Budapest, 1980. 177-178. p.

³⁷ Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme. <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0010/781.html> (letöltés ideje: 2014.03.20.)

³⁸ Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme. <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0010/783.html> (letöltés ideje: 2014.03.20.)

Jiskra 1451 nyarán újabb háborút kezdett. Ennek két oka volt. Az egyik, hogy tervezett házassága Hunyadi hűgával meghiúsult, hiszen a kapitány félt, hogy az ünnepségen őt és embereit is törbe csalják (több ilyen jellegű hírt is kapott). A másik, hogy a mezőkövesdi tárgyalások folyamán megígért 10.600 aranyforint a tervezett, 1450. augusztus 8-ai dátumig nem érkezett meg, de még 1451 nyarán sem kapta meg. Az sem elképzelhetetlen, hogy Jiskrát a táborában lévő urak bátorították ismét a harcokra.

Hunyadiék szemszögéből a kapitány több ponton is megszegte a mezőkövesdi és rimaszombati egyezségüket (például, több huszitát hozott az országba és folytatta területfoglalásait is).

Jiskra feltartóztathatatlanul tört előre, sorra foglalta el a várakat és településeket. Egy hónapig nem ütközött jelentősebb ellenállásba, majd pedig Hunyadi vonult ellene. Első jelentősebb találkozásukra Losonc környékén került sor.³⁹

„Az Úr tetet-öltésének ezernégyszázötvenegyedik esztendejében történt, hogy a kormányzó úr sok zsoldosból és köznépéből álló katonasággal fölfegyverkezve ostromzár alá vette azt az erődítményt, amelyet Giksra János Losonc városától nem messze Szent István király koronájának fala mellett épített. A napokig tartó vitéz ostrom idején a védőket a szomjúság és a fegyverek annyira szorongatták, hogy már-már reménykedni lehetett a vár elfoglalásában... Ekkor az említett Giksra a Felvidéken való királyi városok támogatásától elkapatva meg az árulók rábeszélésétől saját hadinépével ... odajött, hogy segítségére legyen az övéinek ... az árulók csapatai a kormányzó úr táborából hanyatt-homlok futásnak eredtek. Így a kormányzó úr is kénytelen volt otthagyni a csatateret és a táborát.”⁴⁰

Hunyadi, kinek seregének nagy része futásnak indult, ő maga is kénytelen volt visszavonulni. Táborában lévő árulók Jiskra kezére szerették volna játszani a kormányzót. Ekkora megaláztatás soha nem érte, főleg, hogy körülbelül ötször nagyobb sereg állt rendelkezésére. A várőrség létszáma hatszáz, míg a felmentő seregé 3-4000 ezerre tehető. Ezzel szemben Hunyadi hadának száma tízezer fölött volt. Harcra nem igazán került sor,

³⁹ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 247-253. p.

⁴⁰ Magyar középkor. Az államalapítástól Mohácsig (Forrásgyűjtemény). Szerk.: Nagy Gábor. Budapest, 1995. 360-361. p.

életüket alig veszítették páran, a legtöbben fogságba estek (például Hédervári László, egri püspök is).

Jiskra folytatta a foglalásokat, szeptember környékén, a várgedei sikertelen ostromok után ért Egerhez, a fogoly püspökkel, de a vár ellenállt és távozásra szánta el magát (Hédervárit vitte magával). Hunyadi közben az Alföldön gyűjtötte táborát, majd október második felében megkezdte hadjáratát. Gálszécs, Szepsi, Rozsnyó és Derencsény (a várat vízzel árasztotta el) elfoglalása után fölégeti Jiskra egyik bázisát, Besztercebányát, majd helyére új erősséget emeltet.⁴¹

Hunyadi előrenyomulását és Jiskra egyre közeledő vereségét az országos tanács határozata zárja le. Ennek értelmében a felek újabb tárgyalásokba kezdenek, és megerősítik a rimaszombati és mezőkövesdi pontokat. A kérdéses 10.600 aranyforintot kötelességük a Hunyadiaknak megfizetniük, az eddig szerzett várakat megtarthatták, csakúgy, mint Jiskra, akinek még a további foglalásairól is le kellett mondania. Ha Hunyadi nem tenne eleget a szerződés pontjainak, akkor Jiskra az országos tanács tagjainak földjeit veheti birtokba. Fegyveres harcok kirobbanása esetén Kassán hoznának ítéletet, mely László király trónra kerüléséig érvényben lenne.⁴²

1452. március 5-én a magyar, osztrák és cseh rendek, katolikusok szövetségre léptek az ifjú László mellett, Frigyes ellen. A koronát, a fiatal uralkodót és a gyámja által birtokolt területeket akarták megszerezni. Miután ez előbb említett ügyeket rendezték, Jiskra ellen tárgyalásokba fogtak. Megállapították, hogy többszörösen vétkes és az általa oly nagy becsben tartott városokat mind maguk mellé állították Hunyadiék (Kassa, Lőcse, Bártfa). A főurak célja az lehetett, hogy ellenségüknek, kit idegen betolakodónak tartottak, bevételi forrásait jelentősen csökkentsék a három város elszakításával. Mikor a cseh kapitány körbezárta és szorongatni kezdte a városokat, Hunyadi maga sietett ellene. Jiskra nemcsak városait, de hitelezői és hívei nagy részét is elvesztette (pl.: Modár Pál, Komorovszkiak, stb.).

⁴¹ Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme. <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0010/785.html> (letöltés ideje: 2014.04.12.)

⁴² Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 254-255. p.

Pár hónappal később, június 22-én Jiskra megállapodott elvesztett városainak képviselőivel, mire Hunyadi válaszul folytatta az ellenséges háborút. A morvák felszólították, hogy fejezze be a harcokat, vagy megindítják ők is csapataikat. Nem is tétozáztak sokáig, július végén kezdték az ausztriai várakat ostrom alá venni.⁴³

Itt érdemes megállnunk és megfigyelnünk Hunyadi két levélrészletét, két nap eltéréssel.

Augusztus 22-én, Majtényi Györgynek küldött leveléből: „... összes lovas- és gyalognépével, szolgálival, és jobbágyaival, ásóval, kapával, baltával más, az erőd építéséhez szükséges szerszámokkal felfegyverkezve, siessen hozzám...”⁴⁴. Amennyiben ezt nem teljesítik, és ezzel cserben hagyták volna a Jiskra elleni harcok közepén, birtokaikat mind felperzselteti.

Augusztus 24-én már így ír Rozgonyi Rajnald közvetítésével: „>igaz, őszinte, tiszta, tökéletes, és örök békére és egyezsége lépek nagyságos Brandeisi Giskra János úrral, a fenséges László király úr főkapitányával<<”⁴⁵

Megállapodtak, hogy az újonnan emelt várakat lerombolják, Jiskra szolgálói kötelesek tudomásul venni minden döntést és a foglyokat kölcsönösen szabadon kell engedni. Rozgonyi Rajnaldot tízezer aranyforint megfizetésére kötelezték Jiskra felé, az okozott sérelmekért és a lerombolt várakért. A feltételek és a pontok alapján is jó látható, hogy ez a szövetségkötés a cseh kapitánynak kedvezett jobban, míg Hunyadinak és az országnak csak hátrányára vált (biztosra vehető, hogy a kormányzónál történt hirtelen fordulatnak köze volt Frigyes császár tervéhez és a morvák betöréséhez).⁴⁶

Tizenkét évnyi, egymás elleni hadakozás után, Hunyadi végre saját táborában tudhatta a kor egyik legjobb hadvezérét (bár még csak laza kapcsolatban), melyhez nagyban hozzájárult az augusztus végén kötött igen nagylelkű szövetség.

⁴³ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 258-261. p.

⁴⁴ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 262. p.

⁴⁵ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 262. p.

⁴⁶ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 263-266. p.

A várva várt uralkodó

László, miután elfoglalta a trónt, és a rendek teljes támogatottságukról biztosították, megajándékozta azokat, akik eddig hűségükkel ragaszkodtak hozzá és örökségének megtartásában segítették. A városokon kívül (Bártfa három évre harmincad vám, Eperjes egy évi királyi adó és Kassa örök időkre szóló, adó alóli felmentést kaptak) még Hunyadi János részesült gazdag jutalomban. Ezek után nyilvánvalónak tűnik, hogy Jiskra fizetsége, a több évnyi alázatos szolgálat után felülmúlja majd mindet, de ez mégsem így történt. László uralkodásának rövid ideje alatt igen befolyásolhatónak bizonyult. Kezdetben Cillei Ulrik érvényesítette rajta hatalmát, mely Jiskra megtörése ellen irányult, és ez hátráltatta jól megérdemelt jutalmának az elérésében.

1452. decemberében Jiskra már tárgyalásokat folytat Bécsben a magyar urakkal, mert tudja, hogy az ifjú király trónra lépésével elveszíti hatalmát, kinevezéseit, és városaival való viszonya is megváltozik. László, Cillei nyomására többször is ajánlatot tett neki, hogy az országot elhagyja, de ezt mindig visszautasította. Jiskra, nem távozott, még 1453. márciusának végén is „László király, a felséges fejedelem főkapitányának” írta magát.⁴⁷

Erőszakos cselekedetektől tartózkodott, napjait majdnem mindig Bécsben, a királyhoz közel töltötte. Több alkalommal is elkíséri őt Prágába. Vélhetően ezeknek a hatására is birtokain nem történt változás, mely a király enyhülésének a jele. 1453-ban László többször is felszólította Hunyadi, hogy a Jiskrával kötött egyesség egyes pontjait erősítsék meg, azokat minél előbb teljesítsék. Ez idő tájt egyre erősödtek a Hunyadi-ellenes áramlatok is, mely Cilleit és Jiskrát hozta egymáshoz közelebb.

Hunyadi nem teljesítette a szerződésük rá eső részét, sőt a megígért pénz sem érkezett meg Jiskrához. 1454. március végén László utasította Vitéz Jánost, aki akkor a király kancellárja volt, hogy Jiskra visszakapja összes várát és birtokait. Hunyadi erről értesülve így írt Vitéznek: „*Én tettelek püspökké, de ha kiállítod Giskra részére a királyi adománylevelet, káptalanná teszek...*”.⁴⁸

A kiállított adománylevél után július 30-án Jiskra megkapja a kassai pénzverőt összes jövedelmével együtt, annyi kikötéssel, hogy az 1453-ban hozott körmöcbányai utasítás szerint veresse a pénzt (1453. május 14-én hozott királyi rendelet a pénzverésről). Itt kell megjegyezni, hogy nem csak a kassai pénzverőt, de maga a város évi királyi adóját is magának tudhatta Jiskra. Egy év múlva pedig, 1455. július 4-én megkapta a körmöcbányai

⁴⁷ Tóth-Szabó Pál: A cseh-husza mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 267-271. p.

⁴⁸ Fraknói Vilmos: Vitéz János esztergomi érsek élete. Szent-István Társulat. Budapest, 1879. 93. p.

pénzverőt is, összes tartozékaival, jövedelmével együtt. Így már magának tudhatta a bányavárosokat (Körmöc-, Selmec-, Beszterce-, Libetbánya, stb.). Sőt, ezeken felül még csehországi birtokokat is kapott jutalmul az ifjú királytól.

Fontos megjegyezni, hogy Jiskra most már sokkal okosabban és mérsékeltebben élt hatalmával. 1457 közepéig nyugodtan viselkedett. Kisebb törvényszegései voltak, de ezek nem számítottak súlyos vétéseknek.

Nem mehetünk el szó nélkül a kor egyik új mozgalma mellett, mely a későbbiek folyamán még nagy szerephez jut. Mikor Jiskrát elmozdították főkapitánysági posztjáról, és próbálták az országtól minél távolabb tartani, akkor a felügyelet nélkül maradt felső részek sok megpróbáltatásnak voltak kitéve. Már 1445 óta emlékeznek meg az országgyűlések csavargókról (vagi), akik folyamatosan vándorolnak és fosztják ki az útjukba kerülő várakat, városokat. Sokak szerint ezek azok a csehek voltak, akik Jiskra seregéből kiváltak. Tehát már az ötvenes évek elejétől tőle függetlenül garázdálkodhattak.

Tényleges, országos jelentőséget akkor szereztek, mikor Jiskra zsoldos seregének egy részét feloszlatták, és a szabadon maradt katonák hozzájuk csatlakozott. Axamit Péter, cseh nemes, Jiskra korábbi kapitánya állt a mozgalom élére hogy korábbi vezére által birtokolt területeket és hatalmat megszerezzék. 1453 elején egyes források szerint még csak ötezen, év végére pedig már körülbelül 15-20 ezren lettek. Fékezhetetlen természetük és szertelen szabadságszeretetük mellett, ők egymást testvéreknek, „bratri”-nak nevezték (a magyarok inkább latroknak, csavargóknak).

Ez a mozgalom lehetett a magyarországi huszitizmus új korszaka. Míg Jiskra mozgalma politikai természetűnek mondható, hiszen Erzsébet királyné pénzért fogadta fel, hogy fia érdekeit és trónigényét megvédje, addig ez az új áramlat már vallásos és szociális jelleggel is bővült.

Az idő múlásával már nemcsak szökevényekből és volt zsoldosokból állt a csoportosulás, hanem előkelő urak is csatlakoztak a testvérekhez. Egy országon belül akár több kisebb csoportra is oszthatták magukat. Mivel a felekezet Csehországból ered, így sok ottani kapcsolatuk volt, főleg Podjebrád Györggyel, a későbbi cseh királlyal ápoltak szorosabb barátságot. Hunyadi János és a főurak egy kisebb csoportja a király parancsára fegyvert ragadott, és megpróbált leszámolni a „bratrikkal”. Jiskra kezdetben csendes

megfigyelőként a háttérben maradt, majd királyi kérésre ő is „felvette” a testvérek elleni harcot.⁴⁹

1456. augusztus 11-én, a győztes nádorfehérvári csata után, Hunyadi János a táborban életét vesztette, pestisjárvány következtében. Ez az országban megrendítő hatással bírt, következménye pedig a politikai harcok és a pártok összecsapásainak újakezdése volt. Hunyadi fia, László is a király szolgálatában állt, többször viselt harcot érte, apja halála után pedig a család és a párt élére is ő került. Nagy politikai erőt képviselt országos kedveltsége és tisztelete, nemcsak iránta és apja iránt, hanem a Hunyadi-ház iránt is. Egyre erősödött viszont a Cillei-Hunyadi ellentét, melynek következménye az lesz, hogy Cillei Ulrikot, a király kedvelt tanácsadóját tisztázatlan körülmények között meggyilkolják. László király az özvegy Hunyadinénak a tragédia után megígérte, hogy fiainak nem esik bántódása. Az ifjú királyt Budára érkezve a főurak (Garai László, Ujlaki Miklós, stb.) befolyása ismét hatalmába kerítette. Szüntelenül hangoztatták, hogy Cillei haláláért a Hunyadiak a felelősek, mert szerették volna a királyt megfosztani leghívebb emberétől. Következményei, hogy parancsot küldtek Jiskrának, hogy a „bratrik” elleni harcot fejezze be, és siessen a királyhoz seregével, míg a Hunyadi-testvéreket és híveiket Budára invitálták a királyi palotába. Az ott őket fogadó rögtönítélő törvényszék kimondta bűnösségüket, fő- és jószágvesztésre ítéltettek, Hunyadi Lászlón 1457. március 16-án végre is hajtották az ítéletet. A többiek (például: Vitéz János, Rozgonyi Sebestyén, stb.) azért úszták meg az ítéletüket, mert a király visszariadt a tömeges kivégzésektől.

A következményekkel nem számolt László király, fegyverhez kellett nyúlnia, Jiskrát pedig ismét a felsőrészek főkapitányává nevezte ki és a lázongók, zavargók ellen küldte. A pártharcok „polgárháborúvá” váltak. Jiskra, felismerve a Hunyadi-ház növekvő erejét és, hogy a harcokat nem tudják könnyen és gyorsan befejezni, békés megállapodást javasolt a királynak. A békés rendezés alig pár hónaposra sikeredett, és a harcok újult erővel kezdődtek el. László király elmenekült Bécsbe, ahova az ifjú Hunyadi Mátyást is magával vitte.

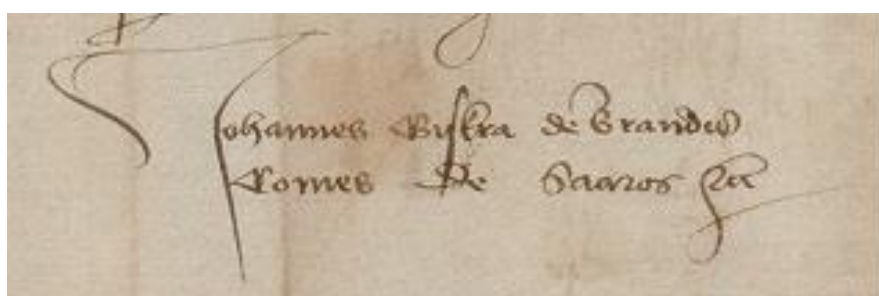
A megerősödött Hunyadi-ház ellen esélyük sem volt Jiskráéknak, ezért 1457. szeptember 8-án Kassán fegyverszünetet kötött a két fél egymással. A fegyverszünet végét a következő év Szent György napjáig (április 24.) határozták meg. Ha a király nem járulna hozzá a egyezményhez, akkor Jiskrának ezt jeleznie kell Szilágyi Mihálynak, és újabb tárgyalások veszik kezdetét.

⁴⁹ Tóth-Szabó Pál: A cseh-husza mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 274-281. p.

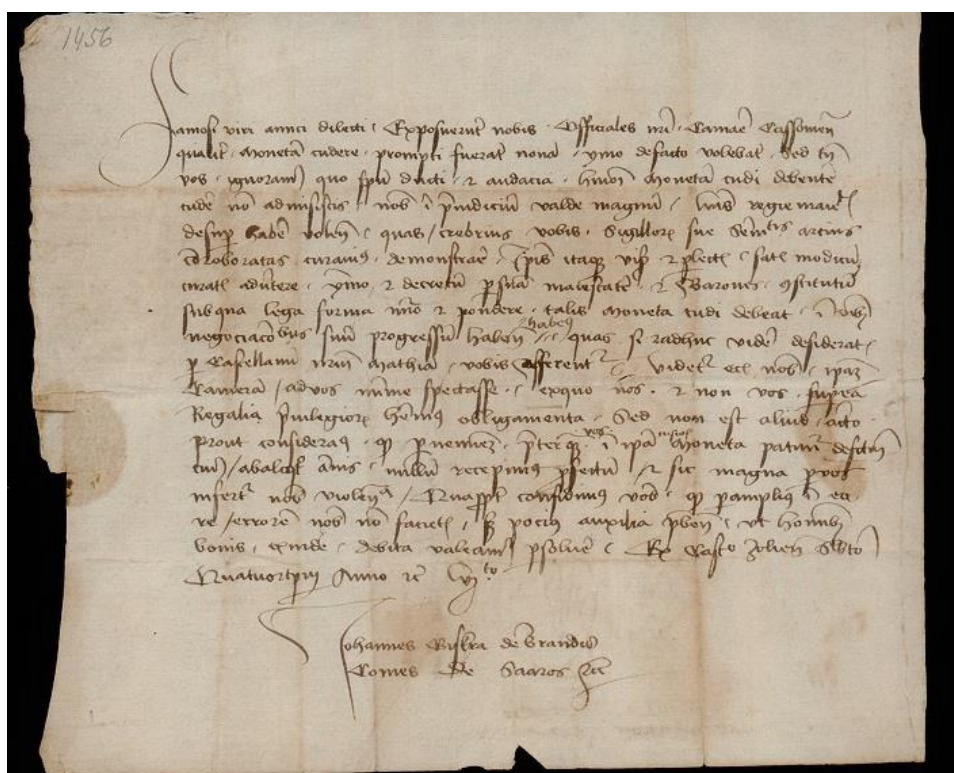
A király véleményét nem ismerjük, de a harcok végérvényesen megszűntek, mikor 1457. november 23-án hír érkezett Prágából, hogy László meghalt.⁵⁰

V. László, az ifjú király, a várva várt uralkodó, akinek Jiskra 1440-ben hűséget fogadott, és akiért tizenhét éven keresztül kitartott, érdekeit és trónját védelmezve.

Itt, a fejezet zárásaként megemlíteném Jiskra, saját kézzel írt latin levelét, melyet Zólyomban vetett papírra és Kassa városának címezte. Értesülve a kassai pénzverde akkori helyzetéről, ő, mint a kassai kamara élenjárója meghagyja, hogy ne akadályozzák a pénzverést, az ottani munkákat mindenben segítsék elő. Figyelmemet írásának külalakja, aláírása és pecsétnyoma kötötte le leginkább.

5. ábra: Az eredeti levélből kiemelt rész: az aláírása.

6. ábra: DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció) • Gyűjteményekből (P és R szekcióból és állagtalán fondok) • Magyar nemzeti múzeumi törzssanyag (Q 10) – DL 44814.

⁵⁰ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 282-302. p.

Mátyás király ellen majd szolgálatában

1458. január elején Garai nádor Hunyadi özvegyével, és annak testvérével megállapodott, hogy a Prágában fogva tartott Hunyadi Mátyást választják meg királyuknak, aki feleségül veszi a nádor lányát. A királyválasztásra január 24-én került sor, ahova Podjebrád azzal a feltétellel engedte el Mátyást, hogy majd Kunigunda nevű, akkor kilenc éves lányával házasságra lép a későbbiek folyamán. Szilágyi Mihályt kormányzóvá választották, és a nemesek érdekeinek védelme volt a legfőbb feladata.⁵¹

Jiskra zólyomi várából szemlélte az eseményeket, Mátyás örült szolgálatainak, továbbra is rá bízta a hadvezéri tisztséget. De hódolata és szolgálata nem tartott sokáig, hisz megnyilvánulásai nem is voltak őszinték, ugyan olyan ellenszenves volt neki az ifjú uralkodó, mint az apja. Jiskra eltervezte, hogy saját maga harcolja ki, hogy Mátyást megfosszák trónjától, és ebben az ügyben a táborában lévő főurak segítségét, támogatását próbálta megnyerni. 1458. március végén Lengyelországba ment, és ott Kázmér királynak felajánlotta a Magyar Koronát, hűséget fogadott és tájékoztatta, hogy egy esetleges háború esetén a főurak jelentős része támogatná.

A „bratrik”, hallva Jiskra tervéről, ismét rabolni és fosztogatni kezdtek, vezérük továbbra is Axamit Péter maradt. Április havában Mátyás hadjáratot indított ellenük, a sikerek nyomán a környező falvak lakosai, kapával, vagy éppen amilyen szerszám a rendelkezésükre állt, azzal támogatták az ifjú király csapatait. Július végén megakadtak a harcok, a törökök újabb hadjáratairól érkeztek hírek.

Jiskra felkérését Kázmér a rendek elé terjesztette, akik gyorsan meghozták döntésüket. Azt a választ kapta, hogy a porosz háborúk és az uralkodó szerénysége miatt, még ha jogilag is megilletné, nem foglalhatják el a magyar trónt. Jiskra erre a válaszra felajánlotta Kázmér királynak szolgálatait a Poroszországban folyó háborúiban (remélte, hogy ha hamar döntő sikereket aratnak, akkor a magyar ügy kerül ismét előtérbe). Távolléte alatt is folyamatos kapcsolatban állt a magyar főurakkal, nagy valószínűség szerint neki is köze volt hozzá, hogy 1459. február 17-én Garai Lászlóék felajánlották a Magyar Koronát Frigyes császárnak.

⁵¹ Magyarország története. Főszerk.: Romsics Ignác. Akadémiai Kiadó. Budapest, 2010. 236. p.

Jiskra, miután két sikertelen és a szerencséiben nem bővelkedő évet eltöltött Lengyelországban, 1460. január elején ismét visszatért az országba. Visszatértekor Mátyás királyt rögvest értesítette békés szándékairól. A király Osgyáni Bakos Pált, lippai várnagyot küldte, hogy bocsátkozzon tárgyalásokba, de azok hamar hatástalannak bizonyultak, nem vezettek eredményre. Carvajal János, pápai követ is hiába fáradozott, hogy Jiskrát az országból elhívja és a pápai hadsereg zsoldjába fogadja.

Ezek után ez a kitűnő cseh katonai ismét fegyvert ragadott, és támadást indított. A harcokat Gömör, Nógrád és Heves környékén kezdte meg, ezek a területek szabad zsákmányul kínálkoztak. Alig pár hónap után a harcok „elhaltak”, a cseh király követe, Kostka Zdenkó is a béke elősegítése érdekében érkezett az országba. December 21-én Trencsénben találkozott Mátyás és Podjebrád, ahol megállapodtak, hogy Jiskrának egy nagyobb összeget adva az ország elhagyására szólítják fel. Ezt nem fogadta el, Bécsújhelybe ment, ahol felajánlotta szolgálatait és a Magyar Koronát Frigyes császárnak. Kérte az uralkodót, hogy ha Mátyás királlyal egyezsége jutna, akkor az ő nevét is foglalják abba bele. Jiskra visszatérése után a harcok ismét folytatódtak. Hiába harcoltak a magyar vitézek becsülettel, a „bratrik” folyamatos támogatást biztosítottak Lengyelországból a harcoló cseheknek.

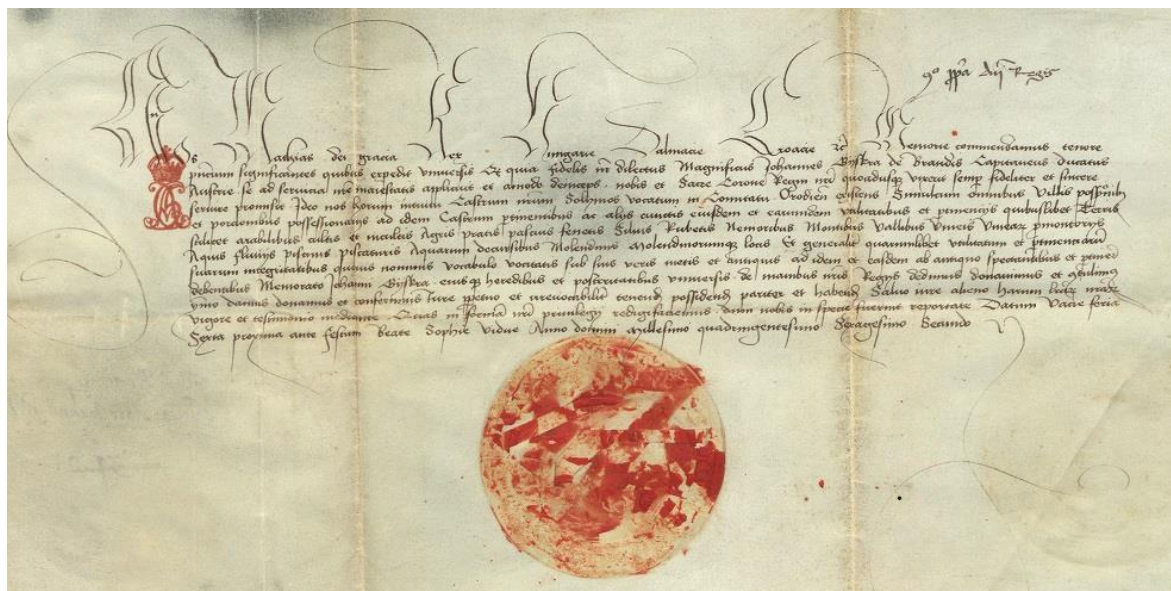
1462 már nyugodtan év volt, az összecsapások is alább hagytak. Ez az év döntő jelentőséggel bírt a belpolitikára és a további harcokra nézve. Tudniillik, 1462. április 3-án, Bécsújhelyen Mátyás és Frigyes megállapodásra jutottak. A szerződés értelmében a császár kiadja a Szent Koronát nyolcvanezer aranyforintért cserébe, Mátyást fiává fogadja, a török elleni harcokat közösen viselik és ha Mátyás fiú utód nélkül halna meg, a trón a császárra, vagy örököseire száll. Leglényegesebb pontja mégis, a szakdolgozatom szempontjából, hogy Jiskra neve szerepelt a szerződésben, mint aki nélkül nem lehetne békét kötni. A császár állta szavát, Mátyást pedig nem zavarta, hiszen szerette volna a kitűnő hadvezért seregében látni.⁵²

1462. május elején, hosszabb tárgyalások után Vácott megállapodásra jutott Hunyadi Mátyás és Jiskra. A szerződés értelmében Jiskra hűséget fogadott a királynak, megígérte, hogy híven és őszintén fogja szolgálni, várait, erősségeit és birtokait, ha kell, kiszolgáltatja,

⁵² Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 303-324. p.

egy várat pedig meghódolása jeléül rögvest átadott. Mátyás kötelezte magát, hogy kárpótlásul negyvenezer aranyforintot fizet Jiskrának az év végéig, örökös birtoknak adja Sólymosvárat Lippa várossal, míg Arad, Temes, és Krassó megyékben pedig kilencvenöt falut és harminc pusztát ajándékozik oda. Ajándékkul kapta még Borzlyuk városát harminc faluval. Jiskrát ezek után az ország bárói rendjébe emeli, míg a nádor hűgát, Gúti Ország Juditot adná hozzá feleségül Mátyás.

1462. május 14-én, Vácott, született az az adománylevél, melyet most szeretnék ismertetni. Mátyás király midőn Giskrától ígéretet kapott, hogy élete végéig hűségesen fogja szolgálni, eme levéllel adományozza az előző bekezdésben említett városokat és várakat.

7. ábra: DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció) • Kincstári levéltárból (E) • MKA, Neo-regestrata acta (Q 311) – DL 15724.

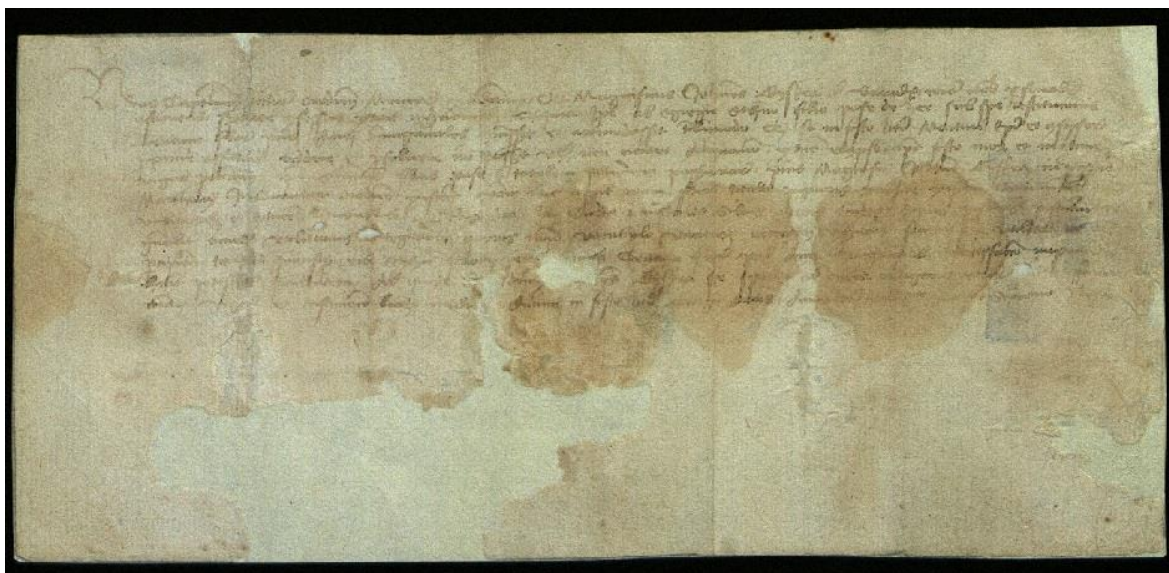
Május 20-án az országgyűlés helybenhagyta mindkét szerződést és egyöntetűen megszavazták az újabb adókat, hogy Mátyás rendezni tudja a vállalt anyagi javakat. A hadvezér és kapitányainak meghódolásával, főbb helyeik átadásával megtört a cseh-husza mozgalom magyar földön. Míg a felső részek teljes nyugalomhoz jutottak, addig évek telnek majd még el.

Jiskra az elkövetkező évek alatt folyamatosan hűségesen szolgált a királynak és a koronának. Részt vett a bosnyákok elleni hadjáratokban, többször kísérte el Mátyást diplomáciai és katonai útjaira, jelen volt az erdélyi lázadás leverésében és a szerencsétlenül

véget ért moldvai hadjáratban. 1468-ben pedig régi barátja és pártfogója, Podjebrád György ellen harcolt a magyarok oldalán.

Utolsó tényleges adataink egyike róla élőként, amikor 1468. október 22-én az aradi káptalannál zálogba adta Borzlyuk városát és a hozzá tartozó harminc falut, hűséges emberének, Kniezics Mátyásnak. Ezt majd Mátyás király 1471. február 6-án megerősíti.⁵³

Nemrég fedeztem fel, hogy 1469. április 24-án az aradi káptalan előtt Giskra elismeri, hogy jóakarójától, Szeri Istvántól 100 aranyforintot vett kölcsön és kötelezi magát, hogy még abban az évben, Szent Márton ünnepéig azt visszafizeti. Amennyiben az említett visszafizetés nem történne meg, úgy a hitelező birtokba veheti Giskra egyik, Arad megyei birtokát, mindaddig, míg nem rendezik a 100 aranyforintot.

8. ábra: DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció) • Családi levéltárak (P szekcióból) • Festetics család (Q 73).

Halála így feltehetőleg 1469 és 1471 közé tehető, pontos információnk sajnos nincsen erről. Kétszer nősült, gyermekei nem voltak a kor egyik legjobb hadvezérének.

⁵³ Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. 325-331. p.

Irodalomjegyzék

- Acsády Ignác: A magyar birodalom története. I. kötet. Athéneum Kiadó. Budapest, 1903.
- Aeneas Sylvius Piccolomineus: Qui Postea Pius II. P. M. De viris illustribus. Stuttgart, 1842.
- Engel Pál: Beilleszkedés Európába a kezdetektől 1440-ig. Háttér Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 1990.
- Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301-1457. I. kötet. História. Budapest, 1996.
- Fraknói Vilmos: Vitéz János esztergomi érsek élete. Szent-István Társulat. Budapest, 1879.
- Frantisek Palacky: A huszitizmus története. Fejezetek a cseh nemzet történetéből. Európa Könyvkiadó. Budapest, 1984.
- Fügedi Erik: Ispánok, bárók, kiskirályok. A középkori magyar arisztokrácia fejlődése. Magvető Könyvkiadó. Budapest, 1986.
- Magyar középkor. Az államalapítástól Mohácsig (Forrásgyűjtemény). Szerk.: Nagy Gábor. Budapest, 1995.
- Magyar középkori gazdaság- és pénztörténet. Jegyzet és forrásgyűjtemény. Szerk.: Gyöngyössy Márton. Bölcsész Konzorcium. Budapest, 2006.
- Magyarország hadtörténete. Főszerk.: Borus József. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1984.
- Magyarország története. Főszerk.: Romsics Ignác. Akadémiai Kiadó. Budapest, 2010.
- Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon 1387-1437. Gondolat. Budapest, 1984.
- Teke Zsuzsa: Hunyadi János és kora. Gondolat. Budapest, 1980.
- Tóth-Szabó Pál: A cseh-husziták mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917.
- Tóth-Szabó Pál: Giskra, különös tekintettel Abaujmegyére. Budapest, 1903.

Elektronikus oldalak:

- Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténelme. <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/index.html>
- http://hu.wikipedia.org/wiki/Jiskra_J%C3%A1nos
- <http://lexikon.katolikus.hu/H/huszit%C3%A1k.html>
- <http://lexikon.katolikus.hu/T/T%C3%B3th-Szab%C3%B3.html>
- <http://myweb.tiscali.co.uk/albatwo2/Jan%20Jiskra.pdf>
- http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1440_julius_17_i_ulaszlo_koronazasa/
- http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1446_junius_5_hunyadi_janost_kormanyzonak_valasztjak/

Mellékletek

A második fejezetben („Johannes Giskra”) említett latin nyelvű szöveg eredeti, latin nyelvű verziója:

56

ostreum praeferebat; cum minae inferebantur, laneam opponebat, ac sic quasi inconstans videbatur, idque sibi recedenti inter suos caesar imputabat. Sed consilarii rem animadverterunt dixeruntque caesari: comes animum sicut res est ostendit. Nam ille post discessum, quod non bene visus fuerat, plures imperii civitates igne succendit. Fuerunt plura bella inter domum de Wirtemberg et civitates Sveviae, semperque adeo afflicta domus fuit, ut perditis omnibus, solum unum castrum remanserit, cum quo tamen illi demum omnia vindicarunt.

De Johanne Giskra.

XL. Johannes Giskra, nobili loco apud Moravos natus, relictis patriis opibus militiam secutus est, ac nunc in Italia, nunc in longinquioribus provinciis armorum officio se exercuit, postquam etiam ultramarina loca perlustravit, Hungariam cum tribus tantum famulis ingressus est. Ubi cum modo Sigismundo caesari, modo Alberto Romanorum regi serviens, contra Turcos plurima suae virtutis experimenta ostendens, in clarum virum evasit atque, cum prius sub aliis iuribus militaret, ipse postmodum dux exercitus factus est. Namque cum defuncto Alberto ab regina coniuge Ladislaoque ejus puero Hungari deficerent Polonumque regem sequerentur, hic solus ex omnibus ducibus, qui arma in Hungaria tenebant, intrepido animo menteque stabili mansit in fide regisque Ladislai partes tutatus est; ex quo praemium illud meruit, ut omnium exercituum ejusdem regis dux crearetur, tum per reginam Elisabet, tum per Fridericum caesarem ipsius regis tutorem, sibi que ac suo regimini quam multae trans Danubium civitates, et ipsa aurifodinarum caput Cremitia committerentur. Plura huic adversus rebelles Hungaros bella fuere. Sed tam ei dextra coeli conjuncta fuit, ut saepe cum quingentis sexcentisque bellatoribus sex millia octoque millia hominum fugaret. Infinitae illi insidiae structae fuerunt, quas tum viribus, tum prudentia vitavit, mira namque eum semper felicitas comitata est. Hic cum novam Austriae civitatem petivisset, suum regem visurus Ladislaum ejusque in conspectu foret, ac tum pulchritudinem, tum gravitatem pueri contemplaretur, lacrimari coepit, et voce submissa: heu! quot, inquit, labores tui causa subivi. quot adivi pericula, quas sum passus insidias! Utinam

<http://dl.ub.uni-freiburg.de/diglit/pius1842/0060>

© Universitätsbibliothek Freiburg

9. ábra: Aeneas Sylvius Piccolomineus: Qui Postea Pius II. P. M. De viris illustribus. Stuttgart, 1842. 56. p.
Internetes elérhetőség: <http://dl.ub.uni-freiburg.de/diglit/pius1842/0060>

eo aetatis venias in quo fideles, qui tibi fuerint, possis intelligere; me quidem semper habebis. Aderat forte Johannes sine gratia regis camerae magister, sive exquaestor, dixitque puero: hic tui exercitus ductor est, serenissime rex, quam tu illi stipem tradis? Sex annorum erat puer, atque ut exquaestorem audivit, nec ipse marsupium haberet, arrepta ipsius quaestoris bursula, sex aereos nummos recepit Giskraeque tradidit, quos ille filo suspensos aureo collo suo suspendit continuoque sic defert, ajens se in eo nosse, puerum si vixerit liberalem futurum. Cum post haec Giskra in Hungariam se recepisset, fuerunt inter eum atque Pancratium de Sancto Nicolao plures discordiae, tandemque reconciliati amicitias firmarunt, quarum idem Pancratius fide rupta (nam parvi est fidelem apud Hungaros esse) castellum unum per insidias Giskrae furatus est. Hic Pancratius ex parvo, non virtute, sed furtis atque rapinis in virum magnum crevit societatemque maximam cum Ursatio Michaele, quem Sigismundus caesar ex luto sublimaverat in coelum, habuit. Sed ambo infideles heredi Sigismundi fuerunt immemoresque beneficiorum; ob quam rem Ursatius magnum dominium, quod habuit in Gunza, cum latrocinii intenderet, perdidit multumque humiliatus est. Hi ambo in partibus regni Poloniae fuerunt, Ladislao inimici; Pancratius oppidum Calexii ab praeside Gaspere Slik, qui ibidem erat, parvo pretio emit ibique postea latrocinia fecit, ob quam rem suis quoque Polonis coepit molestus esse, vocatusque Budam captus est, atque ut liberaretur, filium se dare obsidem promisit; fecitque ad se venire rusticum suo filio persimilem, quo suo loco dimisso recessit. Inde post paucos dies compertum est, suppositum fuisse rusticum, quod Pancratius non negavit, dicens, licitum sibi fuisse decepisse illos, qui eum sub salvo conductu captivaverant, rusticus autem dimissus fuit. Sed ut ad Giskram revertamur, hic ubi audivit proditorem Pancratii mox exercitum congregavit hominum circiter novem millium. Sed cum egredi vellet, nihil aeris habebat, quo suos ex hospitibus liberaret, magnaque arte a suis civibus aureos mille quingentos recuperavit. Quibus habitis admodum hilaris egressus in campos, nihil, inquit, deest armato exercitui, hi gladii nobis victum parabunt. Cumque ad eum quamplures equites nobiles cum ex Moravia, tum ex Silesia confluerent, vocatis omnibus, Vos, inquit, spem habetis magna me vobis stipendia posse largiri, sic enim dignum esset: sed mihi nihil

est, nisi ferrum, et animus. Ego nunc adversus Pancratium proficiscor harum partium praedonem infidum, crudelem, avarum, qui non solum mihi, sed Alberto ejusque conjugii et filio, ac ipsi postea regi Poloniae fidem datam violavit. Hinc me ulcisci oportet; si annuerint superi, quod par est, victoria potiri, causa namque potior nostra est, jam nedum stipendia, sed praemia quoque ex me referetis. Quod si aliquid sinistri evenierit, sunt adhuc agri paterni in Moravia, quos distrahi mandavi, hinc vobis satisfaciam, neque quemquam vestrum inremuneratum abire a me sinam. Tantum forti animo estote latronemque istum, ut deprimamus, juvate. Vos me et illum nostis. Quis non laetus in bellum eat, quod pro justitia contra infidelitatem sumitur? Sic animis militum persuasis castellum Pancratii invadit obsidioneque cingit, ubi adhuc castra tenet; et quamvis sibi continuo dicatur venturos Hungaros cum exercitu, ipse tamen intrepidus perseverat, nec, inquit, timeo, si Hungari in decuplo major numero supra me veniant, non cessabo, nec detrectabo certamen. Nihil postea, quid secutum sit, scio. Faveat illi Deus. Giskra mediocris homo staturae est, niger, hispidus, laetus, animo vasto, nihil pecuniarum cupidus, prodigalitati quam avaritiae proximior. Cum milites sui saepe stipem peterent, nec ipse pecuniam haberet, nam raro apud eum est, vestem exuit militique dedit. In domo vixit splendide, ac fortasse luxuriose. Cum uxorem duxisset, episcopi Agriensis qui regi Polono favebat neptem, ac propterea suspicio mali oriretur; stulti sunt, inquit, qui non fidem meam secuturam uxorem, sed me ultro secuturum foeminam rentur. Non ego tanti unam facio vulvam, ut fidem perdam. Sed hanc ideo duxi, ut episcopum Agriensem alloqui possem confidentius in measque partes trahere; nam me qui mutare retur, frustra laborat. Agriensis autem cum in bellum contra Turcos sequeretur regem Polonum, occisus est, ac infidelitatis poenam, quam a Christianis merebatur, ab infidelibus reportavit.

De Sigismundo imperatore.

XLI. Sigismundus caesar, Caroli quarti Romani imperatoris filius, Senis conceptus fuit, in Bohemia vero natus. Nam et pater ejus rex Bohemorum fuit. Origo istorum ex Luzeburgo fuit, ab

